Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 6 (16229) | 1983 оной январиин 8, суббото | Сэн 3 мүнгэн.

ВАРШАВСКА ДОГОВОРТО ОРОДОГ ГҮРЭНҮҮДЭЙ ПОЛИТИЧЕСКЭ ДЕКЛАРАЦИ

Политическэ Зүбшэлэлгын комитедэй 1983 оной январиин 4—5-да Прагада зарлагдаһан зүблөөндэ суглараһан Болгариин Арадай Республикын, Венгриин Арадай Республикын, Германиин Демократическа Республикын, Польшын Арадай Республикын, Румыниин Социалис Республикын, Совет Социалис Республикануудай Союзай ба Чехословакиин Социалис Республикын дээдэ тушаалта түлөөлэгшэд уласхоорондын байдалай орёо түгшүүрилтэй болоһонһоо уламжалан, Европодохи байдалай ямар байһые хамтаараа хаража үзэһэн, бусад зарим уласхоорондын асуудалнуудаар һанамжануудаа халан абалсаһан байна.

Бүгэдэ ниитын эб найрамдал болон аюулгүй байдалые хангахын, бэхижүүлхын түлөө, шахардуу байдал һуларуулгые үргэлжэлүүлхын түлөө үндэр харюусалгатай байһанаа хүтэлбэри болгон, иигэжэ мэдүүлхэ шухала гэжэ тэдэнэр тоолоно.

I.

Энэ зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүдэй Политическэ Зүбшэлэлгын комитедэй Москвагай (1978 он) ба Варшавын (1980 он) Декларацинууд дотор эб найрамдалда тохёолдуулагдажа байһан аюулда, уласхоорондын байдалай түгшүүрилые һуларуулха шухала байлгада бүхы оронууд болон арадууд анхаралаа хандуулһан байгаа. Эзэрхэг түримхэй хүсэнүүдэй харата ябуулгануудаа саашадань эдэбхижүүлһэнһээ уламжалан, мүнөө дэлхэй дээрэхи үйлэ хэрэгүүдэй хүгжэлтэ бүри аюултай боложо байна гээд тэдэнэр һанаагаа зобонгёор тэмдэглэнэ.

Ниитын ондо ондоо байгуулалтатай гүрэнүүдэй хоорондохи харилсаанай гүн бодолтой ори ганса үндэһэ [illegible]

[illegible]

Экономическа ба эрдэм- [illegible]

техникын харилсаанай тогтууритай жэгдэ хүгжэлтын замда бэрхэшээл түбэгүүд ушаруулагдана. экономическа «хашалтанууд» болон хорюулнууд политикын зэбсэг болгогдожо хэрэглэгдэнэ. тиигэжэ бии байгаа экономическа асуудалнуудые шиидхэлгые улам орёо түбэгтэй болгоно. Империалис бүлэгөөрхид экономическа доройтон уналгын хүндэ хүшэр бэрхэшээлнүүдые арадуудай хүзүүн дээрэ, тэрэ тоодо хүгжэжэ байгаа оронуудта тохохые һэдэнэ. Элдэб оронуудай экономическа хүгжэлтын хэмжээнһээ дулдыдангүй, сэрэгэй асари ехэ гаргашанууд арадуудай һуудал байдалда бэрхэшээл түбэгүүдые ушаруулна. экономическа ба социальна хүгжэлтые удааруулна.

Социально - экономическа, демографическа, экологическа шэнжэтэй асари ехэ зорилгонууд XX зуун жэлэй эсэстэ хүн түрэлтэнэй урда табигдаба. Дэлхэй дээрэхи үйлэдбэриин хүсэнүүдэй, эрдэм, техникын хүгжэлтын мүнөөнэй хэмжээн эдэ асари ехэ зорилгонуудые бодото дээрэнь шиидхэхэ арга олгоһон материальна ба һанаа сэдьхэлэй нөөсэнүүдые хангана. Бүхэли түбинүүдэй гээгдэнги тулюур байдалые тэрэ хэмдэнь үлөөхэ, гүрэнүүдэй хоорондохи эб зеыые таһалха, нэгынь нүгөөдэдэнь зүрюүгээр табиха хараа шэглэл бэелүүлдэг хархис хүсэнүүд нимэ зорилготойгоор уласхоорондын харилсаанай хүгжэлтэдэ һаад тойбо татана.

Тиигэжэ бүхы дэлхэй дээрэхи байдал улам шахардуу болоно. уласхоорондын түгшүүрил һүжэрнэ, сэрэгэй аюул, нэн түрүүн ядерна дайнай аюул дэбэргэгдэнэ.

Үйлэ хэрэгүүдэй нимэ аюултай хүгжэлтые зайсуулан сарахын тула хүсэ хэрэглэлгын ба хёмороо зүришэлдөөнэй политика усадхахые, эб найрамдал хангахые [illegible]

[illegible]

хы юумэн- дулдыдаха.

Политическэ Зүбшэлэлгын комитедэй зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүд уласхоорондын байдалые шэнжэлгэдэ үндэһэлэн, ядерна дайнай аюулые зайсуулан саража, хүгжэлтэ дэбжэлтэ хангахын, газар дэлхэй дээрэ амидарал хангахын аша туһада уласхоорондын үргэн ехэ харилсаа холбоо тогтоохыень уряална.

II.

Буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлаха, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые, илангаяа ядерна буу зэбсэгүүдые хуряаха зорилго дайе зайсуулан сарахын түлөө тэмсэлдэ гол һуури эзэлнэ.

Һүүлэй үедэ ядерна буу зэбсэгүүдые зохёожо, үйлэдбэрилэн бүтээхэ, мүн эрдэм ухаанай тон шэнэ түйлалтануудта, нээлтэнүүдтэ үндэһэлдэг буу зэбсэгүүдые, тэрэ тоодо замбуулинай дайдада, замбуулин сооһоо сэрэг дайнай ябуулгануудые эрхилхэ тухеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдые зохёон бүтээхэ американ программанууд США-гай буу зэбсэгэй. тэрэ тоодо Европодохи зэбсэг хэрэгсэлнүүдэй һандаргахы хүсые оло дахин үргэдхэхэ уялгатай. Сэрэгэй булюу хүсэтэй болохо зорилготойгоор США-гай ба тэдэнэй зарим союзнигуудай бэелүүлжэ байдаг зэбсэг хэрэгсэлнүүдые урлилдэн бүтээлгын энэ политика уласхоорондын тогтууритай байдалые буруу һүргэнэ.

Тэдэнэй табиһан сэрэгэй шэнэ программанууд «буу зэбсэггүй болгохо талаар түрүүлэн ядерна добтолго хэхэ», «хизаарлагдаһан ядерна дайн», «ута унжагай ядерна хёмороо зүришэлдөөн» ба бусад стратегическэ бодомжонуудые, доктринануудые бэелүүлгэтэй таһаршагүй холбоотой байна. Бүхы дэлхэйдэ аюул тохёолдуулһан эзэрхэг түримхэй эдэ бүхы доктринанууд ядерна буу зэбсэг түрүүлэн хэрэглэхэдээ, ядерна дайнда илалта түйлажа болохо юм ха гэһэн бодомжодо үндэһэлнэ.

Ядерна дай үүдхэжэ, илалта түйлаха гэһэн али бүхы хараа бодол балмад тэнэг байна гэжэ зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүд шууд сэхээр тэмдэглэнэ. Хэрбээ тэрэнэй һүжэрбэл, ядерна дайнда илагшад гэжэ байхагүйл. Тэрэ бүхэли арадуудые заабол хосороон һалгааха, хүгжэлтэ дэбжэлтэдэ, газар дэлхэй дээрэхи амидаралда айхабтар ехэ һандаргахы, һүйлхэхы хойшолонгуудтай байхал.

Имэ хараа бодолнуудта үндэһэлһэн сэрэгэй политикын тон аюултай бусад үршаг хойшолонгуудтай байһаниинь арсашагүй.

Нэгэдэхеэр, бүри шэнэ ядерна буу зэбсэгүүдые, хүн зониие олоорнь хюдаха бусад хэрэгсэлнүүдые зохёожо, үргэнөөр бүтээн гаргалга сэрэгэй-стратегическэ оршон байдалай тогтууриие улам буруу һүргэхэ, уласхоорондын түгшүүрилые дэбэргэхэ, гүрэнүүдэй хоорондохи харилсаае түбэг бэрхэшээлдэ оруулха байна.

Хоёрдохёор, сэрэгэй зүришэлдөө һуларуулхые Варшавска Договорой гэшүүн-гүрэнүүдэй шармайн оролдожо байһан сэрэгэй-стратегическэ хүсэнүүдэй тэнсүүриие улам доогуур хэмжээндэ байлгаха гэһэн зорилгодо буу зэбсэгүүдые урдилдэн бүтээлгэ зүрюү харша байна. Буу зэбсэгүүдые урдилдэн бүтээхэ талаар заагдаһан программануудые бэелүүлгэ сэрэгэй хёмороо зүришэлдөөе улам ехэдхэхэл. Тиигэжэ эб найрамдал улам тогтууригүй, түни түбшэн бэшэ болохо байна.

Гурбадахяар, буу зэбсэгүүдые урдилдэн бүтээлгын шэнээр эхилхэдэ, ядерна буу зэбсэг болон хүнүүдые олоорнь хюдаха бусад хэрэгсэлнүүд улам орёо болгогдохо байна. Тиигэжэ тэдэниие бүтээн гаргалгые хизаарлаха, хороохо уласхоорондын хэлсээнүүдые зохёон бэлдэлгэдэ тохёолдуулагдаһан бэрхэшээл түбэгүүд нилээд дээшэлнэ.

Энээнһээ уламжалан, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлаха, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хуряаха арга боломжонуудай бии байгаа сагта ябуулгануудые унжагайржа байнгүй бэелүүлхэ шухала гэжэ зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүд тоолоно. Хэрбээ тэдэ өөһэдынгөө арадуудай, бүхы хүн түрэлтэнэй хуби заяае сэгнэдэг байбал, бүхы гүрэнүүд дайн дажарые зайсуулан сарахын тула бүхы юумэ хэхэ ёһотой байһанаа һайн ойлгоно.

Политическэ хүсэл эрмэлзэл гаргажа, харилсаа холбоо тогтоохоор, бэлэн байха эрилтэ гүрэнүүд илангаяа ядерна буу зэбсэгтэй оронуудай урда нэн түрүүн табигдана. Тэдэнэй сэрэгэй политикын имагтал хамгаалалтын зорилгонуудһаа үндэһэлхэ, бүхы гүрэнүүдэй аюулгүй байдалай болото аша туһые хараада абаха байһаниинь шухала. Али тэгшэ эрхэ ба али алинда аюулгүй байдал хангалгын гол ёһые нариинаар сахижа, зэбсэгтэ хүсэнүүд болон буу зэбсэгүүдые аша үрэ ехэтэйгээр хороохо хэлсээнүүдые баталалгые тэрэ түбэг бэрхэшээлдэ оруулха ёһогүй.

Энээнтэй дашарамдуулан, ядерна буу зэбсэг түрүүлэн хэрэглэхэгүй гэһэн уялга Советскэ Союзай нэгэ талаһаа абаһанай һүүлээр мүнөө болотор энээниие хээгүй байһан ядерна буу зэбсэгтэй бүхы гүрэнүүд нимэрхүү алхам хэхэ аабза гэжэ зүблөөндэ хабаадагшад хүлеэнэ.

Буу зэбсэгүүд болон зэбсэгтэ хүсэнүүдые бодото дээрэнь хизаарлаха, хороохо хэрэгые һуурииһаань хүдэлгэхэ гээшэ мүнөө үеын уласхоорондын орёо түгшүүрилтэй эрхэ байдалда тон шухала, удха шанартай. Энээнтэй дашарамдуулан, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые болюулха бүхы асуудалнуудаар хэгдэжэ байһан хөөрэлдөөнүүдые залан сэхээр эдэбхижүүлхыень, таһалдуулагдаһан хөөрэлдөөнүүдые һэргээхыень, буу зэбсэгүүдые, илангаяа ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хороохо. үгы хэхэ арга олгоһон үгээе ойлголсолгонуудые залан сэхээр, тэсэбэритэйгээр түйлахыень зүблөөндэ хабаадагшад уряална. Буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые болюулха, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хуряаха талаар Советскэ Союзай оруулһан дурадхалнуудые тэдэнэр дэмжэнэ, һайшаана.

Стратегическэ буу зэбсэгүүдые хизаарлаха ба хороохо талаар совет-американ хөөрэлдөөнүүдтэ амжалтын түйлагдаха байһан ушар ехэ удха шанартай гэжэ зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүд мэдэрнэ.

Зэбсэгтэ хүсэнүүд болон буу зэбсэг, илангаяа ядерна буу зэбсэг үргэдхэлгые зогсоохо талаар сэрэгэй ехэ хүсэтэй гүрэнүүдэй хоорондо үгээе ойлголсохо гээшэ буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые болюулха шухала алхам болохо юм гээд зүблөөндэ хабаадагшад тоолоно. Энээнтэй дашарамдуулан, диилэнхи олонхи гүрэнүүдэй, дэлхэйн олониитын улам олон бүлэгөөрхидэй ядерна буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохо гээшэ шухала удха шанартай байна гэжэ тэдэнэр сэдьхэлээ хананһаар тэмдэглэнэ. СССР-эй ба США-гай стратегическэ зорилготой буу зэбсэгүүдые нэгэ хэмжээндэ байлгаха, тэдэниие һэльбэн шэнэдхэлгые нилээд хизаарлаха гэээшэ энэ һанал бодолые бэелүүлгын шухала зүйлнүүдэй нэгэниинь болохо аргатай.

Саашадаа ядерна буу зэбсэгүүдые шата шатаарнь хуряалгын программые зохёохын түлөө, харин эдэ бүгэдын үндэһөөр шэнэ түхэлэй ядерна буу зэбсэг зохёон бүтээлгые, тэрэнэй элдэб зүйлнүүдые, ядерна буу зэбсэг абаашаха түхеэрэлгэнүүдые байгуулха зорилготойгоор бутаран тэһэрдэг материалнуудые гаргалгые болюулха тухай үгээе ойлголсохын түлөө зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүд шууд сэхээр тэмсэнэ. Эдэ бүгэдэ ядерна буу зэбсэгүүдые усадхаха талаар үргэшээ дабшаха үндэһэ һуури табиха байна.

Хэдэ хэдэн тодорхой асуудалнуудаар үгээе ойлголсолгые түйлаха хэрэгые мүн лэ түргэдхэхэ шухала гэжэ тэдэнэр тоолохо зуураа, энээнтэй дашарамдуулан, хөөрэлдөөнүүдтэ, тэрэ тоодо буу зэбсэгүүдые хуряаха талаар Женевскэ комитедэй хөөрэлдөөндэ шэнэ түлхисэ үгэхыень бүхы гүрэнүүдые нимэ зорилгонуудтайгаар уряална гэбэл:

ядерна буу зэбсэг туршалгые бүгэдэ ниитээрээ бүрин хүсэдөөр хорихо тухай договор богони болзор соо зохёон бэлэдхэхэ;

химическэ буу зэбсэгүүдые хорихо ба үгы хэхэ уласхоорондын конвенци батлан абалгые түргэдхэхэ;

нейтронно буу зэбсэг хорихо тухай конвенци зохёон бэлдэжэ эхилхэ;

али бүхы түхэлэй буу зэбсэгүүдые замбуулинай дайдада толхон табилгые хорихо тухай хөөрэлдөөнүүдые хойшолуулашагүйгөөр эхилхэ;

радиологическа буу зэбсэгые хорихо тухай уласхоорондын конвенци зүбшэн хэлсэлгые дары түгэсхэхэ;

ядерна буу зэбсэггүй гүрэнүүдэй аюулгүй байдалые эб хэчгалгые бэхижүүлхэ тухай асуудал шиидхэлгые түргэдхэхэ.

Ядерна зэбсэг дэлгэрүүлэн тараалгые зайсуулха гээшэ ехэ удха шанартай гэжэ урданиихяараа тоолоод, зүблөөндэ хабаадагшад ядерна зэбсэг дэлгэрүүлэн тараахагүй тухай договорто хамжаһан гүрэнүүдэй һүүлэй үедэ олошорһон байһыень һайшааха зуураа, тэрээндэ үшөө хамжаагүй байһан бусад оронууд ойрын сагта нимэ алхам хэхэ аабза гээд найдажа байһанаа мэдүүлнэ. Мүнөө ядерна буу зэбсэггүй оронуудта тэрэниие тараан толхохогүй, харин тэрэнэй толхогдоон табигдаһан оронуудта нимэ буу зэбсэгүүдые олошоруулхагүйн тула уласхоорондын үгээе ойлголсолгые түйлахын түлөө тэдэнэр һанал бодолоо мэдүүлнэ.

Тэдэнэй һанамжын ёһоор, ядерна эршэ хүсые аюулгүйгөөр хүгжөөлгые хангаха, амгалан тайбан ядерна объектнуудта али бүхы зэбсэгүүдые хэрэглэжэ добтолгые зайсуулха хэмжээнүүдые зохёон абалга бүгэдэ ниитын аюулгүй байдалые бэхижүүлхэ. тиихэдэ ядерна эршэ хүсые амгалан тайбан байдалда хэрэглэлгэдэ уласхоорондын харилсаае үргэдхэхэ арга олгохо байна.

Юрын буу зэбсэгүүдэй саг үргэлжэ хубилгагдан шэнэлэгдэжэ, хүсэнэйнь ехэ болгогдожо байһаниие, хараада абан, буу зэбсэгүүдэй ба зэбсэгтэ хүсэнүүдэй мүнөө үеын хэмжээе горитойгоор доошолуулхын тула шэнэ хүсэ гаргаха, тэрэшэлэн энэ зорилгоор зохихо хөөрэлдөөнүүдые хэхэ шухала. Мүн юрын буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалга ба тэдэниие ондоо гүрэнүүдтэ үгэхэ ябадалые хизаарлаха тухай хөөрэлдөөнүүдые дахин һэргээхэ хэрэгтэй.

Сэрэгэй флодуудай үүргын дээшэлүүлэгдэһэниие хараада абан, далайн сэрэгэй ябуулгануудые хизаарлаха тухай, далайн сэрэгэй буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлаха ба тэдэниие хороохо тухай, далай болон океануудай уудамда бэе бэедээ этигэл найдабаритай байлгын хэмжээнүүдые дэлгэрүүлхэ тухай хөөрэлдөөнүүдые эхилхын түлөө тэмсэхэ байһанаа зүблөөндэ хабаадагшад мэдүүлээ. Ядерна буу зэбсэгүүдые абажа ябадаг корабльнуудые Дунда далайһаа гаргахын түлөө, Дундада далай шадарай ядерна зэбсэггүй оронуудай газар дээрэ ядерна буу зэбсэг тараан толхохо ябадалһаа арсахын түлөө тэмсэхэ байһанаа тэдэнэр мэдүүлээ.

Харин гүрэнүүдэй сэрэгэй баазануудые усадхаха ба ондоо гүрэнүүдэй газар дээрэ байһан сэрэгүүдые гаргаха зорилгоор уласхоорондын шэнэ хүсэлэл оролдолгын хэрэгтэхын тулада зүблөөндэ хабаадагшад өөһэдынгөө хубилашагүй хараа бодолые бас дахин гэршэлэн харуулба.

Буу зэбсэг хороолго ба тэрэниие хуряан абалгын талаар ямаршье хэлсээнүүд хадаа тэдэниие дүүргэхын түлөө, хэрэгтэй болоһон сагта уласхоорондын гуримуудые оруулалсан, хиналтын зохисотой хэмжээнүүд хараалагдаха ёһотой гэжэ тус зүблөөндэ хабаадалсажа байһан гүрэнүүд тоолоно.

Улам ехэ болгогдожол байһан сэрэгэй гаргашануудай буу зэбсэг бүтээн гаргалгатай сэхэ холбоотой байһаниие хараада абажа, зүблөөндэ хабаадагшад сэрэгэй гаргашануудые ехэ болгохогүй тухай, тэдэниие саашадань процентын гү, али бодото тоогой талаар хорооххо тухай хэлсээ батална ябадал түйлахые НАТО-гай оронуудые уряална. Энэ асуудалаар баталагдаһан хэлсээндэ сэрэгэй ехэ хүсэтэй бүхы гүрэнүүдэй хабаадаха байһаниинь ойлгосотой. Сэрэгэй гаргашануудые бага болгоһоной ашаар сүлөөржэ үгэһэн мүнгэ зөөриие экономическа ба социальна хүгжэлтын, тэрэ тоодо хүгжэжэ байһан оронуудта туһаламжа болгохо зорилгодо хэрэглэгдэхэ зэргэтэй.

Сэрэгэй гаргашануудые ехэ болгохогүй ба горитойгоор хороохо тухай манай гүрэнүүдэй хамтадаа гү, али аминдаашье оруулһан дурадхалнууд хүсэндөө үлэнэ гэжэ зүблөөндэ хабаадагшад һануулга хэнэ. Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүд ба НАТО-гай гэшүүн-гүрэнүүдэй хоорондо хойшолуулагдашагүйгөөр хөөрэлдөө сэхэ хэжэ эхилхэ гэжэ тэдэнэр дурадхана.

Энэ Политическэ Декларациие баталан абаһан гүрэнүүдэй үндэр тушаалта түлөөлэгшэд тохёолдоод байһан нимэ эрхэ байдалда иигэжэ мэдүүлнэ гэбэл: эб найрамдалые аршалан хамгаалхаһаа, буу зэбсэг ехээр бүтээн гаргаха ябадалые болюулхаһаа ондоо шухала зорилгонууд мүнөө арадуудай урда табигданагүй. Тэдэниие шиидхэхэ гэээшэ өөһэд өөһэдынгөө оронуудай политикые тодорхойлдог бүхы правительствануудай, бүхы гүрэнүүдэй ажал ябуулагшадай нангин уялга мүн.

III.

Европодо аюулгүй байдалые бэхижүүлгэ хадаа дайнай аюулые зайсуулха, бүгэдэ ниитын эб найрамдалые бэхижүүлхэ зорилгын айхабтар шухала нэгэ хубинь болоно. Энэ ушар байдал нэн түрүүн ямар юумээр тодорхойлогдоноб гэхэдэ, Европо түби дээрэ ядерна ба мүн юрыншье буу зэбсэгүүдэй түйлай ехэ нөөсэ хэгдэнхэй, сэрэгэй хоёр ехэ бүлэглэлэй зэбсэгтэ хүсэнүүд урда урдаһаа туласа татагданхай байна.

Гэхэтэй хамта хүршэ ёһоной харилсаа холбоонуудые хүгжөөхэ ба бэе бэеэ хүндэлхэ, этигэл найдабаритай байхын тулада гүрэнүүдэй хамтын хүсэлэл оролдолгоор Европодо таатай зохид үндэһэ һуури табигданхай гээшэ. Шахардуу шанга байдалые һуларуулха ябадалай ямар аша туһа асарха байһаниие Европын бүхы гүрэнүүд өөһэдынгөө эрхэ байдал дээрэһээ этигэн мэдэрнэ. Шахардуу байдалые һуларуулгаһаа, энэ талаар хэгдэһэн түйлалтануудһаа ямар нэгэ хохидолдо ороһон гүрэн тэдэнэй дунда байха ёһогүй.

Энэ талаар мүнөө үеын Европын территориально-политическэ бодото байдалые тодорхойлһон договорнууд болон хэлсээнүүдые нягта нариинаар сахилгын шухала удха шанар тухай зүблөөндэ хабаадагшад һануулга хэнэ. Хамтын хүсөөр зохёогдожо, нягта нариинаар зүбшэгдэһэн, бодото байдалда заатагүй хүндэлэгдэхэ ба бэелүүлэгдэхэ ёһотой Хельсинкидэхи Түгэсхэлэй актын ёһо гуримуудай айхабтар шухала удха шанартай байһаниие тэдэнэр онсолон тэмдэглэнэ.

Европын мүнөө үеын эрхэ байдалые шэнжэлэн хараха зуураа, зүблөөндэ хабаадагшад энэ түбиин арадуудта ямар ехэ аюулай тохёолдожо магад байһанда онсо анхарал хандуулба. Тэрэ аюулай эшэ үндэһэн хаанаһааб гэхэдэ. Баруун Европын газар дээрэ дунда зэргын зайда буудагдаха американ шэнэ ракетэнүүдые тараан толхохо тухай өөрынгөө шиидхэбэриие НАТО-гай бүлэглэлэй бэелүүлхэ һэдэлгэ 1982 оной декабрьда дахин элирхэйлэн харагдаба. Энэ шиидхэбэриие бодото дээрэнь бэелүүлгэ хадаа Европо түбидэ бэе бэедээ этигэл найдабаритайгаар хандаха ябадалда заатагүй хохидол ушаруулха байна.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

ЗАМБУУЛИНДА ТУЙЛАГДАҺАН АЖАЛАЙ ИЛАЛТА

Совет болон гадаадын журналистнуудта зорюулагдаһан пресс-конференци

Замбуулинай дайда соо хэгдэһэн шэнжэлгэнүүд ороной арадай ажахын тусэбүүдэй таһаршагүй хубинь болонхой. Тиимэһээ космонавтикын түүхэдэ эгээл удаан саг соо «Салют-7» гэжэ замбуулинай станци дээрэ үнгэргэгдэһэн экспедициин СССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойн урда тээхэнэ ажалай илалтаар дүүрэхэдэнь, совет хүнүүд баярлахын ехээр баярлаһан байгаа. Эгээл удаан сагай туршада замбуулинай дайда соогуур хэгдэһэн аяншалгын дүнгүүд тухай совет болон гадаадын журналистнуудта зорюулагдаһан пресс-конференци январиин 6-да СССР-эй МИД-эй хэблэлэй түбтэ болобо.

Экипажай гэшүүд, элитэ мэдээжэ совет эрдэмтэд болон конструкторнууд, Космонавтнуудые һурган бэлдэлгын. Ниидэлгэ залан хүтэлхэ түбэй хүтэлбэрилэгшэд журналистнуудай уулзалгада хабаадаһан байна.

СССР-эй Наукануудай академиин президент академик А. П. Александров экипажые амаршалан үгэ хэлэхэдээ, энэ ниидэлгэ хадаа совет эрдэм, техникын элитэ ехэ илалта болоно гэжэ тэмдэглээ.

«Салют-7» гэжэ замбуулинай станци хадаа тусхай шэглэлтэй олон зорилгонуудые бэелүүлдэг замбуулинай лаборатори болоно гээд эрдэмтэ хэлэбэ. Тэрэнэй научна түхеэрэлгэ экипажнуудта эгээл элдэб шэглэлнүүдээр шэнжэлгэнүүдые хэхэ арга олгоно. «Прогресс» гэжэ ашаанай онгосонууд ходо ходо тиишэ ниидэн ошоходоо. шэнэ приборнуудые абаашана, научна аппаратурыень һэлгэнэ. Энэ бүгэдын ашаар ниидэлгын үедэ хэгдэдэг шэнжэлгэнүүд үргэдхэгдэнэ, тэдэнэй хараа шэглэлынь хубилгагдана. Элдэ бүгэдэ астрофизикын, замбуулинай материал шэнжэлгын, замбуулинай биологиин ба медицинын талаар үргэн ехэ шэнжэлгэнүүдые хэхэ, техническэ туршалгануудые бэелүүлхэ, атмосферэ болон эрдэм ухаанай ба арадай ажахын аша туһада газарай нөөсэ баялигуудые шэнжэлхэ арга олгохо байна.

Ниидэлгын программын элдэб зорилгонууд тухай Наукануудай академиин президент саашадаа хөөрэбэ. Экспедициин үедэ ороной минерально-түүхэй эдүүдэй нөөсэ баялигууд, хүдөө ажахын эдлүүриин газарай жэлэй дүрбэн сагта ямараар хубилдаг байһан тухай, мүн дэлхэйн океан далайн биологическа аша үрэ тухай үргэн ехэ шухала материалнууд суглуулагдаһан байна. Жэшээнь, замбуулинай дайдаһаа хэгдэһэн шэнжэлгэнүүдэй үрэ дүнгүүдые хараада абажа, 1982 оной октябрь һарада геологическа отрядууд Каспи, Арал ба Балхаш шадарай районуудтахи ашагта малтамалнуудай хэбтэшые бэдэрһэн байна.

«Салют-7» гэжэ станци дээрэ совет-француз экипажай ниидэлгэ замбуулинай дайдада уласхоорондын эрдэм ухаанай хамжаае хүгжөөхын, СССР-эй ба Франциин арадуудай заншалта хани харилсаае саашадань бэхижүүлхын тула шухала удха шанартай байна гэжэ эрдэмтэ саашадаа хэлээ. Б. Джанибековэй, А. Иванченковэй, Жан-Лу Кретьенэй хүдэлмэри совет болон француз эрдэмтэдэй үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байна. Н. Попов, А. Серебров, замбуулинай дайда соогуур ниидэһэн дэлхэй дээрэхи хоёрдохи эхэнэр-космонавт С. Савицкая гэгшэдһээ бүридэһэн экипаж замбуулинай дайдада ехэ хүдэлмэри бэелүүлбэ.

Бүхы хүн түрэлтэнэй аша туһада замбуулинай дайдые амгалан тайбанаар шэнжэлгэдэ совет замбуулинай техникын арга боломжонуудай улам үргажа байһые энэ ниидэлгэ гэршэлэн харуулба гэжэ академик А. П. Александров үгынгөө түгэсхэлдэ хэлэбэ.

Манай экспедициин дүүрэһэндэ этигэхэнь бэрхэтэй. Ушарынь юуб гэхэдэ, бидэ дэгдэн хөөрэлгэдэ ехээр дадашаһан байгаабди гэжэ экипажай командир А. Березовой үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ. Ниидэлгын программын сүм дүүргэгдэһэндэ баярлажа байһанаа мэдүүлхэ зуураа, энэ хадаа айхабтар хүндэ хүшэр, орёо нарин хүдэлмэри байгаа гэжэ хэлээ.

Бортинженер В. Лебедев үгэ хэлэхэдээ, замбуулинай комплекс дээрэ хэгдэһэн эрдэм, техникын шэнжэлгэнүүдтэ, туршалгануудта гол анхаралаа хандуулба. Бидэнэй түрүүлэн хүдэлжэ эхилһэн «Салют-7» гэжэ станци найман совет болон найман уласхоорондын экспедицидэ хабаадагшадта удаан саг соо, бата найдамтайгаар алба хэһэн замбуулинай гэрһээ — «Салют-6-һаа» илгаатай байна гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Ниидэхэ үедэ манай хэһэн мэдээсэлнүүдээр зургаан геологическа партиин хүдэлжэ, баримта мэдээнүүдыемнай батаһандань, бидэ урмашан баярланабди гэжэ космонавт саашадаа хэлэбэ.

Пресс-конференциин түгэсхэлдэ эрдэмтэд болон космонавтнууд журналистнуудай асуудалнуудта харюусаба.

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ

У К А З

Ф. С. САХИРОВТА «РСФСР-эй АРАДАЙ АРТИСТ» ГЭҺЭН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО ТУХАЙ

Совет театрай искусствын талаар аша габьяатай байһанайнь түлөө Гүрэнэй Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай ахамад режиссёр **Сахиров Фёдор Семёновичто «РСФСР-эй арадай артист»** гэһэн Хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. ЯСНОВ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 1983 оной январиин 6.

СЕКРЕТАРЬНАРАЙ ЗҮБЛӨӨН

КПСС-эй обкомдо республикын колхозуудай, совхозуудай болон хүдөө ажахын бусад предприятинуудай партийна эхин организацинуудай секретарьнарай зүблөөн болобо. КПСС-эй ЦК-гай ноябриин (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, партийно-эмхидхэлэй, ниитэ-политическэ хүдэлмэри ябуулха талаар республикын колхоз болон совхозуудай, хүдөө ажахын бусад предприятинуудай эхин парторганизацинуудай бэелүүлхэ хэмжээ ябуулганууд тухай асуудал энэ зүблөөн дээрэ зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Энэ зүблөөндэ КПСС-эй горкомой болон райкомуудай эмхидхэлэй ба хүдөө ажахын таһагуудые даагшанар хабаадалсаа.

КПСС-эй обкомой секретарь **А. А. Бадиев** «КПСС-эй ЦК-гай ноябриин (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, политическэ болон ниитын хүдэлмэриие эмхидхэн ябуулха талаар партийна организацинуудай үмэнэхи зорилгонууд тухай», КПСС-эй обкомой секретарь **В. Ф. Лысов** «КПСС-эй XXVI съезд, КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленум СССР-эй Эдеэ хоолой программа тухай, тэрэниие бэелүүлхэ хэмжээнүүд тухай», КПСС-эй обкомой партийно-эмхидхэлэй хүдэлмэриин таһагые даагша **К. К. Шомоев** «КПСС-эй ЦК-гай майн ба ноябриин (1982 он) Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдэй үндэһөөр республикын колхоз болон совхозуудай, хүдөө ажахын бусад предприятинуудай партийна организацинуудай хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулха зорилгонууд тухай» асуудалнуудаар зүблөөн дээрэ элидхэлнүүдые хэһэн байна.

Кабанскын районой Хандалын совхозой парткомой секретарь **М. С. Дмитриев**, Хяагтын районой Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозой парткомой секретарь **Б. Н. Богданов**, Зэдын районой Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой парткомой секретарь **В. Д. Батуев**, Улаан-Үдын районой «Маяк» колхозой парткомой секретарь **М. В. Михалев**, Сэлэнгын районой Тельманэй нэрэмжэтэ совхозой парткомой секретарь **М. С. Аюров**, Түнхэнэй районой «Сибиряк» колхозой парткомой секретарь **А. Н. Багулов**, Загарайн районой Онохойн совхозой парткомой секретарь **П. К. Потемкин** партийна организациин ябуулжа байһан партийно-эмхидхэлэй ба ниитэ-политическэ хүдэлмэриин дүй дүршэл тухай хөөрөө.

Зүблөөн дээрэ облпрофсоведэй секретарь **А. Р. Потепалов**, республикын арадай хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ **И. П. Зинченко**, ВЛКСМ-эй обкомой нэгэдэхи секретарь **Л. Р. Бартунаев** үгэ хэлээ.

Зүблөөнэй хүдэлмэридэ КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр **А. У. Модогоев** хабаадажа, дэлгэрэнгы үгэ хэлэһэн байна.

ВАРШАВСКА ДОГОВОРТО ОРОДОГ ГҮРЭНҮҮДЭЙ ПОЛИТИЧЕСКЭ ДЕКЛАРАЦИ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Европо түбидэ ядерна зэбсэгүүдые бүтээлгын шэнэ шатые зайсуулха, тэдэ зэбсэгүүдые хорооxо ба бүтээлгыень хизаарлаха ябадал туйлаха гээшые гол шухала зорилго гэжэ зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүд өөрһэдынгөө талаһаа тоолоно. Энэ хадаа Европодохи аюулгүй байдалые бэхижүүлгэдэ, энэ түбиин уласхоорондын харилсаануудые зохисотой һайнаар хүгжөөлгэдэ, уласхоорондын байдалые бүхыдэнь һайжаруулгада айхабтар шухала удха шанартай.

Дунда зэргын зайда бууудагдаха ядерна, мүн тактическа зэбсэгүүдһээ Европые гүнсэд сүлөөрүүлбэл, эрхим һайн шиидхэбэри болохо һэн гэжэ Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүд тоолоно. Тэдэнэй иимэ бодомжонь ямар юумэндэ үндэлэлнэб гэхэдэ, мүнөө үедэ тиимэ бодото «нулевой» шиидхэбэри туйлаха арга боломжо үгы, тиимэһээ адли тэгшэ ба аюулгүй байдалай ёһо гуримай үндэһэ һуури дээрэ Европодохи дунда зэргын зайда бууудагдаха ядерна зэбсэгүүдые эрид шууд хорооxо замаар дабшаһаннай дээрэ гэжэ бодомжологдоно. Энэ талаар Европодо ядерна буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлаха тухай совет-американ хөөрэлдөөнүүд айхабтар шухала удха шанартай болоно. Энэ асуудалаар Советскэ Союзай 1982 оной декабриин 21-дэ Москвада тунхаглагдаһан дурадхалнууд тон шухала гэжэ зүблөөн дээрэ тэмдэглэгдэ.

Гэбэшье 1983 оной эсэс болотор хөөрэлдөөнүүд дээрэ үгэсэ ойлголсохо ябадалай туйлагдаагүй һаа, дунда зэргын зайда бууудагдаха американ шэнэ ракетэнүүдые Баруун Европын газар дээрэ тараан тодхолгые энэ оной эсэс багаар бэелүүлжэ эхилхэ тухай НАТО-гай оронуудай мэдүүлгэ хэжэ байха үедэ, дурсагдагша хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдэжэ байна. Хөөрэлдөөнэй түгэсхэл болзорые унжагайруулха зорилготойгоор хандахада шухала хэрэгэй шиидхэгдэхэгүйнь ойлгосотой. Тиимэ һанамжа баримталагшад хөөрэлдөөн дээрэ үгэсэ ойлголсолго туйлагдаагүй гэһэн шалтаг бараад лэ американ ракетэнүүдые тараан тодхолгые бодото дээрэнь бэелүүлхын тула хөөрэлдөөнэй түгэсхэлые улам саашань унжагайруулхые оролдохо ха юм.

Европодо ядерна буу зэбсэгүүдые хизаарлаха талаар хэгдэжэ байһан хөөрэлдөөнүүд дээрэ тодорхой һайнаар үгэсэ ойлголсохо ябадал түргөөр туйлахын тулада хөөрэлдөөнүүд бүтэмжэтэй зохидоор, хүсэлэл оролдолго ехэтэйгээр хэгдэхэ гээшэ айхабтар шухала гэжэ зүблөөндэ хабаадагшад тоолоно. Хөөрэлдөөнүүдэй амжалтатай байхын тулада юу хэхэ хэрэгтэйб гэхэдэ, хүдэлмэридэнь һаад түбэг тохёолдуулжа болохо ябуулгануудые хэхэгүй, харин таатай зохид оршон байдалда урагшаа дабшама алхамуудые хэхэ тон шухала.

Европодо дунда зэргын зайда хэрэглэгдэхэ ядерна буу зэбсэгые хорооxо, хизаарлаха ябадалай Европын бүхы арадуудта амин шухала байһыень хараадаа абалсан, зүблөөндэ хабаадагшад хадаа Европын бүхы гүрэнүүд энэ асуудалаар совет-американ хэлсээнүүдэй урагшаа дабшахадань, мүн тэдэнэй амжалтатайгаар дүүрэхэдэнь туһа хүргэхэ банха гэжэ найдажа байһанаа элирхэйлэн мэдүүлнэ.

Зүблөөндэ хабаадагшад хүн зониие олон түмөөрнь хюдадаг буу зэбсэг болохо химическэ буу зэбсэгые Европо дээрэһээ үгы хэхын түлөө тэмсэнэ. Тэдэнэй өөһэдынь гүрэнүүд энэ асуудалда хабаатан бусад гүрэнүүдтэй хамта энэ зорилгые шиидхэжэ болохоор али болохо бүхы арга замууд болон хэрэгсэлнүүдые шэнжэлжэ үзэхөөр, мүн тус тус хэлсээнүүдтэ хабаадалсахаяа оролсохоор бэлэн байна.

Европын газар дээрэ нөөсэлэгдэһэн ядерна буу зэбсэг шууд сэхээр хорооxын түлөө, химическэ буу зэбсэгһээ Европые сүлөөлхын түлөө эрид шууд тэмсэхэ зуураа, энэ зүблөөн дээрэ түлөөлэгдэһэн гүрэнүүд тус түби дээрэ юрын буу зэбсэгэй угаа сэхээр суглуулагдаад байһан ябадалай Европодохи амгалан байдалда тохёолдуулагдадаг аюулые мүн лэ тэмдэглэнэ. Тиимэ буу зэбсэгэй шэб шэнэ түхэл янзануудые Баруун Европодо улам ехээр бүтээхэ түсэбүүдэй бэелүүлэгдээд байһабални, энэ аюул бүри ехэ болохо. Мүн буу зэбсэг урдилдан байжа бүтээлгые бүри түргэдхэхэ байна.

Тэдэнэр Түбэй Европодо зэбсэгтэ хүсэнүүд болон буу зэбсэгүүдые хорооxын түлөө тэмсэхэ байһанаа үшөө дахин мэдүүлнэ, Венэдэ олон жэлэй турша соо үргэлжэлжэ байгаа хэлсээнүүдые урагшань дабшуулха гээшэ илангаяа шухала гэжэ тоолоно.

Зүблөөндэ хабаадагшадай һанамжын ёһоор, Венэдэ боложо байгаа хэлсээнүүд дээрэ шадаал һаа түргөөр, нэгэ—хоёр жэлһээ ехэ бэшэ сагай турша соо үгэсэ ойлголсохын тулада али бүхы эрхэ нүхэсэл бии, тиигээдшье энээнэй бэелүүлэгдэхэнь шухала байна. Тэдэнэр өөһэдынгөө талаһаа энээндэ бүхы хэмжээгээр туһа нэмэри хүргэхэ юм.

Иимэ шэглэл баримталан, зүблөөндэ хабаадагшад бэе бэеынгээ жэшээ харуулһанай үндэһөөр Түбэй Европодо Советскэ Союз болон США-гай зэбсэгтэ хүсэнүүд ба буу зэбсэгүүдые хорооxо тушаа бодото алхам хэхын түлөө тэмсэнэ. Иимэ алхамай бодотоор бэелүүлэгдэсэн хойноһоо хоёр талын түлөөлэгшэдэй хинан ажаглалга эмхидхэгдэжэ болохо һэн. Тэрэнэй дүүрэһэнэй һүүлээр Венэдэ боложо байгаа хэлсээнүүдтэ сэхэ хабаадагшадай зэбсэгтэ хүсэнүүд болон буу зэбсэгүүдэй хэм хэмжээн эдэ хэлсээнүүд дээрэ хэлсээнэй баталагдатар алишье талаһаа нэгэл хэмдээ байха һэн. Түбэй Европодо бэе бэеынгээ зэбсэгтэ хүсэнүүд болон буу зэбсэгүүдые түрүүшынхеэ хорооһоноойнгоо һүүлээр эдэ хэлсээнүүдые үргэлжэлүүлхэ, тиигээд саашанхи, бүри ехэ хороолго түргөөр хэнгэ эхилхэ гэжэ энэ зүблөөндэ хабаадагшад тоолодог байна.

Европын Хойто зүгтэ, Балкануудта ба энэ түбиин бусад районуудта ядерна буу зэбсэггүй зононуудые байгуулха тухай, дундада далане эб найрамдалай, харилсаа холбооной зоно болгохо тухай дурадхалнуудай ашатуһые дэмжэжэ байһанаа энэ зүблөөндэ түлөөлэгдэһэн гүрэнүүд мэдүүлнэ. Тэдэнэр эдэ асуудалнуудаар тус тус хэлсээнүүдые үнгэргэхын түлөө тэмсэнэ.

Мүнөө Европодо тохёолдоһон байдал хадаа түгшүүрилые һулаауулгын, эб найрамдалай ба буу зэбсэг хуряалгын политикые хэлбэрилшэгүйгөөр бэелүүлхэ зорилгоор гүрэнүүдэй гаргадаг хүсэлэл оролдолгые хэзээ хэзээнэйһээ ехээр нэгэдүүлхэ эрилтэ табина. Ушар тиимэһээ Европодо аюулгүй байдал ба харилсаа холбоо хангаха тушаа зүблөөнэй эхилһэн олон талын ябуулгануудые үргэлжэлүүлхэ, улам гүнзэгырүүлхэ гээшэ онсо удха шанартай болоно.

Энээнһээ уламжалан, энэ зүблөөн дээрэ түлөөлэгдэһэн гүрэнүүд нийтэ Европын зүблөөндэ хабаададаг оронуудай түлөөлэгшэдэй Мадридтахи уулзалгын үг удхатай, таарууу тэгшэ түгэсхэлэн документ абалгаар үрэ дүнтэйгээр дүүрэхын түлөө тэмсэнэ.

Европодо этигэлсэлгын ба аюулгүй байдал бэхижүүлгын хэмжээнүүд тушаа, мүн буу зэбсэг хуряаха тушаа конференци зарлаха тухай Мадридта боложо байгаа уулзалга дээрэ үгэсэ ойлголсолгодо тэдэнэр онсо һуури олгоно. Тус конференци сэрэгэй талаар бэе бэеынгээ урдаһаа зүришэлдэлгые һулаарууулха, бэе бэедээ этигэлсэхэгүй ябадалые бага болгохо, дэлхэйн энэ районодохи зэбсэгтэ хүсэнүүд болон буу зэбсэг хорооxо асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулха үүргэтэй.

Мадридтахи уулзалга хадаа Хельсинкидэ баталан абтаһан гүрэнүүд хоорондын харилсаануудай гол ёһонуудые тэрээндэ хабаадаһан гүрэнүүдэй хүндэлхөөр, хэрэглэхээр эрид шиидэнги байһые батадхан харуулаа. Түгэсхэлэй актын ёһоор политическэ, экономическа, гуманитарна болон бусад һалбаринуудта харилсаа холбоо хүгжөөхэ тушаа хэмжээнүүдые тодорхойлоо, нийтэ Европын хүгжэлтын болон тэрэнэй эмхидхэлэй хэм дэлисынь үг залгамжалгые, тэрэ тоодо нийтэ Европын зүблөөндэ хабаадалсаха гүрэнүүдэй түлөөлэгшэдэй удаадахи уулзалгые үнгэргэхэ саг ба газарыень годорхойлхо ябадал хангаа юм. Тэдэнэр энэ уулзалгые Бухарестдэ үнгэргэхэ хүсэлэнтэй байһан хараа бодолоо батадхан гэршэлнэ.

Мадридтахи уулзалгын амжалта — мүнөөнэй ба ерээдүйн хараа бодолоор — нийтэ Европын зүблөөндэ хабаададаг бүхы гүрэнүүдэн аша туһада адлил хэмжээтэйгээр харюусаха һэн. Тиимэһээ энэ уулзалгын баталан абаха ёһотой шиидхэбэринүүд иматгал энэ бодото байдалда үндэһэлһэн байха, бүгэдэндэ таарамжатай байха зэргэтэй бшуу.

Тэдэнэй өөһэдынь гүрэнүүд, энээнэй урда тээхидэл мэтэ, Мадридта боложо байгаа уулзалга дээрэ тэрэнэй баталан абаха Түгэсхэлэй документые тааралдуулан зүбшэхэ ябадалые тон түргөөр дүүргэхэ хэрэгтэ бүхы хэмжээгээр туһалха байха гэжэ зүблөөндэ хабаадагшад мэдүүлнэ. Нимэл бүтэмжэтэйгээр хандаха бэзэ гэжэ энэ уулзалгада хабаададаг бусад хабаадагшадһаа тэдэнэр хүлеэнэ.

Зүблөөндэ түлөөлэгдэһэн гүрэнүүд Европын бүхы гүрэнүүдтэй бэе бэедээ ашатай туһатай холбоо барисаа хүгжөөхөөр бэлэн байдаг, Энээнтэй тааралдуулан, тэдэнэр:

али бүхы тушаалтадай хэмжээн дээрэ политическэ хөөрэлдөө болон зүбшэлдөө хэдэг байхын, тэрэниие улам гүнзэгырүүлхын түлөө, шадаал һаа, бүри үргэн ехэ политическэ харилсалалгын түлөө тэмсэнэ. Тиихэдээ Европодохи эб найрамдалай ба аюулгүй байдалай аша туһада парламентнуудай, политическэ партинуудай, профсоюзуудай, залуушуулай, эхэнэрнүүдэй ба бусад эмхинүүдэй талаар хоёр талын ба олон талын үндэһэ һуури дээрэ харилсаануудые хүгжөөхэ ябадал мүн лэ хараада абтана;

ямаршье доромжолгогүйгөөр худалдаа наймаанай, промышленна, хүдөө ажахын, научно-техническэ һалбаринуудай талаар ажал хэрэгэй харилсаа холбоо бүхы хэмжээгээр үргэдхэхын түлөө, экономическа харилсаануудта этигэлсэлгые бэхижүүлхэ хэмжээнүүдэй түлөө тэмсэнэ. Адли тэгшэ эрхын ба али алинайнгаа аша туһын үндэһэ һуури дээрэ бэе бэетэсэ харилсахын тулада эндэ ёһотоил хизаарлашагүй ехэ арга боломжо нээгдэнэ;

Европын арадуудай оюун бодолой талаар али алинайнгаа баяжан хүгжэлгые гүнзэгырүүлхын түлөө, орон һайханайнгаа баялигуудые халан абалсахын түлөө, үнэн зүб ба үнэн сэхэ мэдээсэлые дэлгэрүүлхын түлөө, бэе бэедээ һайн һайханиие хүсэхэ, бэе бэеэ хүндэлхэ мэдэрэл идхан дэлгэрүүлхын түлөө тэмсэнэ.

Иматгал Польшын мэдэлдэ хабаатай асуудалнуудта гадаа талаһаа хамааралсаха гэһэн ямаршье һэдэлгэнүүд уласхоорондын харилсаануудай бүгэдэндэ мэдэрэгдэһэн нормонуудтай эрид алгасалдана, тиигээд саашадаашье хатуу шанга сохилто абаха байха гэжэ Польшын Арадай Республикын баримталдаг хараа бодолые энэ Зүблөөндэ түлөөлэгдэһэн гүрэнүүд бүрин дэмжэнэ. США-да болон бусад зарим баруун оронуудта бэелүүлэгдэһэн Польшодо эсэргүү «хизаарлалтануудые» тэдэнэр эрид шууд буруушаана, Польшын дотоодын хэрэгүүд, энээнэй урда тээхидэл мэтэ, иматгал Польшоор шиидхэгдэдэг байха. Социалис Польшо аха дүү социалис оронуудай моральна, политическэ ба экономическа дэмжэлгэдэ хододоо хүртэхэ байһандаа найдажа болохо.

Иитын элдэб янзын байгуулалтатай гүрэнүүдэй олон арбаад жэлнүүдэй турша соо зэргэ ажаһуужа байһан Европодо иматгал эбэй ёһоор зэргэ оршохо политика бата эшэ үндэһэтэй байжа болохо юм.

IV.

Уласхоорондын бусад асуудалнуудаар һанамжануудаа халан абалсахадаа, Болгариин Арадай Республикын, Венгриин Арадай Республикын, Германиин Демократическа Республикын, Польшын Арадай Республикын, Румыниин Социалис Республикын, Совет Социалис Республикануудай Союзай ба Чехословакиин Социалис Республикын делегацинууд иигэжэ тэмдэглэбэ. Дэлхэй дээрэхи оршон байдалые һайжаруулха ябадал Азида, Африкада, Латиин Америкэдэ ба бусад районуудта сэрэгэй зүришэлдөөнүүдэй бии байгаа гуламтануудые усадхалгатай, шэнэ гуламтануудай бии бололгые уридшалан зайсуулгатай нилээд ехээр холбоотой юм.

Ямар арга хэрэгсэлнүүдээр үнэн зүбөөр шиидхэгдэхэ гээшэб иимэ асуудалнууд, бүхэдэлхэйн гү, али орон нютагуудай, асуудалнууд үгы юм. Гол шухалань юуб гэхэдэ, орон бүхэнэй арадай өөрынь, гадаа талаһаа хамааралсалгагүйгөөр өөрынгөө дотоодын хэрэгүүдые шиидхэхэ, мүн адли тэгшэ эрхын үндэһөөр уласхоорондын байдалда хабаадалсаха хуулита эрхэнь бүгэдын зүгһөө бодото хэрэг дээрээ мэдэрэгдэхэ ёһотой; гүрэнүүдэй бэеэ даанхан байдал, газар уһанайнь бүрин бүтэн байлгата, хилэнүүдэйнь эдэршэгүйн байлга бүгэдын зүгһөө хүндэлэгдэдэг байха, хүсэ хэрэглэхэ гү, али хүсөөр заналха ябадалһаа арсаха гол ёһон сахигдадаг байха ёһотон; нэгэшье томо гүрэн эзэрхэн зонхилолгын политика ябуулха, «аша туһа абамаар газар нютагуудые» гү, али «нүлөө үзүүлгын газар нютагуудые» тогтоохо гэжэ һэдэхэ ёһогүй.

Зүблөөндэ хабаадагшадай бата этигэмжын ёһоор, олон тоото зүришэлдөөнүүдэй шалтагаануудые усадхахын тулада колониализмын ба расизмын бүхы үлэгдэлнүүдые эсэслэн усадхаха, шэнэ түхэлэй колониализмын, мүн бусад арадуудые дарлалгын ба мүлжэлгын политикаһаа арсаха шухала. Энэ ушарые Африкын урда зүгтэхи аюулта оршон байдал бүрин эли тодоор гэршэлэн харуулна. ЮАР-ай расистнуудай хууль бусаар эзэмдэжэ байһан тэндэхи Намиби хадаа Африкын хүршэ оронуудта эсэргүүгээр эзэрхэг доотолго хэлгын бааза болоно. 1982 оной хабар Урда Атлантикада болоһон зэбсэгтэ зүришэлдөөн шэнэ гэршэнь болоо һэн.

Нютагай шэнжэтэй зүришэлдөөнүүдэй дэлхэйн хэмжээнэй зэбсэгтэ тулалдаан болохо аюулынь Азиин, Африкын, Латиин Америкын ба Океаниин гүрэнүүдые сэхэ гү, али тойруугаар сэрэгэй-политическэ холбоонуудта хабаадуулха, мүн тэдээндэ бүлэглэлнүүдэй эрхилдэг ябуулгые дэлгэрүүлхэ һэдэлгэнүүдтэй ехээр лэ холбоотой юм. Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүд өөһэдынгөө холбооной ябуулгануудые ондоо тээгүүр үргэдхэн дэлгэрүүлхэ һанаатай бэшэ гэжэ батадхаха зуураа, зүблөөндэ хабаадагшад дэлхэйн ямаршье районуудта, тодорхойлон хэлэбэл, Персидскэ тохойдо өөрынгөө бүлэглэлэй ябуулгые дэлгэрүүлхэһээ арсахыень НАТО-гай гэшүүн гүрэнүүдые уриална.

Хёмороото оршон байдалые усадхаха, уридшалан зайсуулха хэрэгтэ улам ехэ хубитаяа ямаршье бүлэглэлдэ хабаададаггүй оронуудай хүдэлөөн оруулжа байдаг. Энээн тушаа тус хүдэлөөнэй хэдэг бодото алхамууд бүхы гүрэнүүдэй зүгһөө мэдэрэгдэдэг, дэмжэгдэдэг байна. Орон нютагуудтахи африкан нэгэдэлэй эмхи, араб оронуудай лиги гэхэ мэтэ гүрэнүүд хоорондын нэгэдэлнүүд энэ талаар болохотой һаан үүргэ дүүргэхэ ёһотой.

Азиин, Африкын, Латиин Америкын элдэб районуудта тохёолдоһон түгшүүрилтэ байдалые усадхаха холын хараата замые, зүблөөндэ хабаадагшадай һанамжын ёһоор, эдэ районуудай гүрэнүүдэй гаргадаг үүсхэлнүүд нээжэ үгэнэ. Эдэ үүсхэлнүүдынь һайн хүршэнэрэй харилсаануудые тогтоохо ба хүгжөөхэ, эб найрамдалай болон харилсаа холбооной зононуудые байгуулха хэрэгтэ зорюулагдаһан. Индиин океаниие эб найрамдалай зоно болгохо тухай дурадхал илангаяа гол шухала байна. Индиин океанда эрхилдэг сэрэгэй ажал ябуулгаяа хизаарлаха, хожомынь хорооxо тухай совет-американ хэлсээнүүдые дахин һэргээхэ, амжалтатайгаар дүүргэхэ гээшэ мүн лэ шухала үүргэ дүүргэхэ һэн. Карибскэ басейндэ, Зүүн-Урда Азида бии байгаа асуудалнуудые политическэ арга хэрэгсэлнүүдээр шиидхэхые туйлаха, Азида ба Номгон океанай райондо эб найрамдалые бэхижүүлгэдэ туһа нэмэри хүргэхэ шухала.

Эгээл ехээр унжагайрһан, тон аюултай хёмороон — Дүтын Зүүн зүгэй асуудалые шиидхэхэ зорилгодо зүблөөндэ хабаадагшад онсо удха шанар олгоно. Тэдэнэр Ливанда Израилиин доотолон орлоһые, палестин ба ливан арадуудта эсэргүү Израилиин эзэрхэг түримхэй ябуулгые, Баруун Бейрутдаи граждан хүн зониие зэрлиг муухайгаар хюдалгые хатуу шангаар буруушаана. Тиихэ зуура, Израильда газаа талаһаа туһаламжа ба дэмжэлгэ үзүүлэгшэд эзэрхэг түримхэй ябуулгануудаа бэелүүлхэдэнь Израилиие тухиран урмашуулһан байгаа.

Зүблөөндэ хабаадагшад Ливанһаа Израилиин сэрэгүүдые энэ дары, хүсэдөөр гаргаха, энэ ороной бэеэ даанхан, сүлөөтэ байдалые, нэгэн бүхэли ба газар уһанайнь бүрин бүтэн байлгые хангаха эрилтэ табина.

Фесэдэ болоһон араб гүрэнүүд болон правительстванууудай толгойлогшонорой зүблөөн Дүтын Зүүн зүг тухай асуудалые шиидхэхэ гол ёһонуудые дэбжүүлһэн байна. Тэдэнэр эдээниие бүгэдэ тооложо, Дүтын Зүүн зүгтэхи байдалые али бүхы талаар гуримшуулхын тулада иимэ юумэ хэхэ хэрэгтэй гэжэ тоолоно гэбэл: 1967 ондо эзэмдэгдэһэн бүхы араб газар дайдаһаа, тэрэ тоодо Иерусалимай зүүн хубиһаа Израилиин сэрэгүүдые гүйсэд гаргаха; Палестинын араб арадай хуулита эрхэнүүдые, тэрэ тоодо бэеэ даанхай өөрын гүрэн байгуулха гэһэн эрхыень мэдэрхэ; энэ районой бүхы гүрэнүүд бэеэ даанхай, аюулгүй оршон байдалда байжа хүгжэхэ ёһотой гэһэн эрхыень хангаха; араб гүрэнүүдэй ба Израилиин хоорондохи дайн сэрэгэй байдал болиюулжа, эб найрамдал тогтоохо; эндэхи байдалые эбэй ёһоор гуримшуулха уласхоорондын хангамжануудые зохеон найруулаад баталан абаха.

Эдэ зорилгонуудые бэелүүлхын тулада энээндэ хабаатай бүхы талануудые, тэрэ тоодо Палестинын араб арадай ори ганса хуулита түлөөлэгшэ болохо Палестиные сүлөөлхэ эмхиие оруулалсан, уласхоорондын конференци зарлаха шухала. Нэгэдэмэл Нацинуудай Организаци энээндэ шухала үүргэ дүүргэхэ ёһотой, тиигэжэ шадахашье юм.

Иран Ирак хоёрой хоорондохи дайе болиюулха, тэдэнэй хоорондын арсалдаата асуудалнуудые хэлсээнэй ёһоор гуримшуулха шухала гэжэ зүблөөндэ түлөөлэгдэһэн гүрэнүүд тоолоно. Гадна Африкын Зүүн хушуунай оронуудай хоорондохи хёмороое, мүн Африкадахи бусад арсалдаануудые бэе бэеынгээ бэеэ даанхай, газар дайдын бүрин бүтэн байлгын ёһые хүндэлһэнэй үндэһөөр эбэй ёһоор шиидхэхэ; Түбэй болон урда Америкэдэхи зүришэлдөөтэ ушар байдалнуудые политическэ аргаар шиидхэхэ хэрэгтэй гэжэ тэдэнэр тоолоно.

Куба болон Никарагуада эсэргүүгээр саг үргэлжэ хэгдэжэ байдаг заналтанууд болон хорото ябуулганууудай политика болюулагдаха, тэдэнэй дотоодын хэрэгүүдтэ гадаадаһаа хамааралсаха гэһэн али бүхы һэдэлгэнүүдтэ эсэс табигдаха ёһотой.

ООН-ой Генеральна секретариин өөрын түлөөлэгшөөр дамжуулан, Афганистан Пакистан хоёрой хоорондо хэлсээнэй хэгдэжэ эхилһые зүблөөндэ хабаадагшад зүб зүйтэйдэ тоолоно.

Һулаар хүгжэнги байдалые усадхаха, экономическа хүгжэлтын талаар бии байгаа ехэ алгасалые удаа дараалан бага болгохо, экономико, эрдэм ухаан болон техникын талаар уласхоорондын холбоонуудые таатай һайнаар тогтоохо эрхэ нүхэсэлнүүдые хангаха гээшэ экономическа тогтууритай байдал бии болгохо, уласхоорондын политическэ оршон байдалые һайжаруулха эгээл гол шухала зүйлнүүдэй нэгэн болоно. Тиимэһээ уласхоорондын экономическа харилсаае үнэн зүб, демократическа үндэһөөр хубилган байгуулха, уласхоорондын шэнэ экономическа гурим тогтоохо, Ази, Африка, Латиин Америкэ болон Океаниин оронуудай байгаа лиингаа баялигуудые эдлэхэ бүрин эрхыень хангаха хэрэгтэй гэжэ тоолодог байһанаа зүблөөндэ хабаадагшад энээнтэй дашарамдуулан дахин гэршэлэн батална. ООН-ой шиидхэбэринүүдэй ёһоор, тон шухала экономическа асуудалнуудаар бүхы дэлхэйн хэмжээнэй хэлсээнүүд шадаал һаа һаяар хэгдэжэ эхилхэ ёһотой гэжэ тэдэнэр тоолоно.

Нэгэдэмэл Нацинуудай Организаци эб найрамдал болон уласхоорондын аюулгүй байдалые бэхижүүлхэ, дэлхэйн гол шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ туһалха зорилгоор гүрэнүүдэй хүсэлэл оролдолгые нэгэдхэхэ шухала хуралдаан болоно. Тиимэ тула тэрэнэй үүргые дээшэлүүлхэ шухала гэжэ зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүд тоолоно.

Бүхы арадууд болон гүрэнүүд адли тэгшэ эрхэтэй гэжэ мэдэрээгүй һаа, манай мүнөө үедэ бүгэдэ нийтын эб найрамдал сахин хангахын аргагүй гэһэн һанал бодолоо зүб гэжэ этигэдэг байһанаа Зүбшэлэлгын Политическэ комитедэй зүблөөндэ хабаадагшад үшөө дахин мэдүүлхые шухалада тоолоно. Бусад гүрэнүүдэй хуулита эрхэнүүд болон аша туһые гүрэн бүхэнэй мэдэрдэг, хүндэлдэг эб найрамдал лэ үнэн зүб, бата бэхи байжа болохо юм.

V.

Гүрэнүүдэй хоорондохи харилсаанда бэе бэедээ этигэхэ байдал тогтоонгүйгөөр сэрэг дайнай аюулые һулаарууулхын аргагүй. Энээниие туйлахын тулада, политическэ хэлсээнүүдые хэхэһээ, экономическа болон сэрэгэй талаар зохихо хэмжээнүүдые абахаһаа гадна, үнэн зүб мэдээсэлнүүдые нэбтэрүүлдэг байха, ехэ яһатанай дээрэлхы зан гаргахагүй, расизм, шовинизм болон национальна талаар онсо өөрэ байха гэһэн идхалга номнолһоо, мүн тэрэшэлэн байдалаа ямараар тогтоон зохёохыень бусад арадуудые һургаха һэдэлгэнүүдһээ, хүсэрхэлгэһөө, сэрэг дайнай аюулые хөөргэдэн дэбэргэхэ идхалгаһаа арсаха хэрэгтэй.

Хельсинкидэхи Түгэсхэлэй актын гол ёһонууд болон дүрим заршамуудые хэлбэрилшэгүйгөөр сахиха гээшэ айхабтар шухала гэжэ зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүд тоолоно. Эдэнь хадаа эб найрамдал бэхижүүлхын, арадуудай бэе бэеэ һайнаар ойлголсохын тулада мэдээсэлнүүдые үгэлсэхэ талаар холбоо харилсаатай байха гэһэн зүйлнүүд юм. Мүн 1978 ондо эдэ асуудалнуудаар ЮНЕСКО-гой абаһан декларациие шухалада тоолоно. Хүн зоной ухаан бодолдо, мүн олониитын һанамжа бүрилдүүлхэ хэрэгтэ айхабтар ехээр нүлөөлдэг түгэс зэбсэг болохо хэблэл, радио болон телевидениие зорюута худалаар харуулһан, гүрдэлгэ хардалга хэһэн, мүн али нэгэн оронуудтахи байдал болон тэдэнэй политикые хазагайруулжа харуулһан, тэрэшэлэн гүрэнүүдые эбгүй болгохо, бэе бэеһээнь хүндырүүлхэ, тэдэниие дайсад болгохо зорилготой мэдээсэлнүүдые нэбтэрүүлхын тулада хэрэглэхэ ябадалые тэдэнэр эрид шууд буруушаана. Иимэ хорото ябуулга хэхэ зорилгоор ямаршье гүрэн өөрынгөө газар дайдые ашаглуулха ёһогүй.

Хүнэй эрхэнүүд тухай асуудалые хуурмагаар дэбэргэжэ, империалис хархис бүлэгүүд ажалшадай эгээл шухала эрхэнүүд болон арадуудай амин шухала аша туһые оройдоошье хайхардаггүй байһанаа тэрээгээр далдалхые оролдоно. Тэдэнэр һүүлэй үедэ социалис оронуудта, национально-сүлөөрэлгын болон бусад түрүү хүдэлөөнүүдтэ эсэргүү үргэн ехэ хорото ябуулга үүсхэжэ байна. Тэдэнэй зорилгонь юуб гэхэдэ, зүришэлдөө хёморооной политика болон түргэнөөр зэбсэглэлгые зүбтүүлэн сагаарууулха, элдэб гүрэнүүдэй бэеэ даанхай байдалда хоро хүргэжэ, тэдэнэй дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсаһан ябадалые зүбтүүлхэ, тэдэнэй экономическа хүгжэлтын эрхэ байдалые хэсүү бэрхэтэй болгохо, түгшүүрил һулаарууулгада һаад тойбо татаха гэһэн зорилготой. Энэ политика бүхы хүнүүд болон арадуудай бүгэдэндэ мэдэрэгдэһэн хуулита эрхэнүүдтэ, түбхын түрүүндэ амидаран һууха гэһэн эрхэдэнь тад харша байна.

Коммунизмда харша үзэл хадаа демократическа сүлөөнүүд болон арадуудай эрхэнүүдтэ добтололгын, эзэрхэг түримхэй болон дайн сэрэгэй политикын таһаршагүй хуби хододоо байһан юм гэжэ түүхын һургаал харуулна. Коммунизмда харша шэнэ үргэн добтолго эмхидхэхэ гэһэн һэдэлгэнүүд бүхы оронуудай аша туһада аюул ушарууулжа байгаа уласхоорондын түгшүүрилые шангадхаха ябадалда хүргэнэ.

Худал хуурмаг мэдээсэлнүүдэй, хардалга гүрдэлгын аргаар хэншье социалис байгуулалтые һандаргажа шадахагүй. Социализм болбол экономико болон соёл культурада, нацинуудай хоорондо адли тэгшэ эрхэ, хани барисаа батадхаха, хүн бүхэнэй һалбаран хүгжэхын тулада таатай зохид эрхэ байдал бии болгохо хэрэгтэ элитэ ехэ амжалтануудые туйлаа, мүн ороноо хүтэлбэрилгэдэ арад олониитые үргэнөөр хабаадуулха хэрэг, демократиин саг үргэлжын хүгжэлтэ хангана.

Уласхоорондын шэнэ түхэлэй харилсаа бүрилдүүлэн бии болгоһон ябадал социализмын эгээл ехэ туйлалтануудай нэгэн мүн. Энэ харилсаан бүрин эрхэтэй социалис гүрэнүүдэй һайн дураараа адли тэгшэ холбоо барисаа тогтоохо, интернациональна ёһоор һаналаа нэгэдхэхэ ябадалда үндэһэлнэ. Зүблөөндэ хабаадагшад өөһэд өөһэдынгөө коммунис партинууд болон арадуудай дура хүсэлые харуулжа, социализмын оронуудай жагсаалые саашадаашье бэхижүүлхээр, мүн политическэ, экономическа болон соёлой холбоо харилсаае хүгжөөн гүнзэгырүүлхээр, эб найрамдалаи болон дэбжэлтын хэрэгэй түлөө тэмсэлдэ хүсэлэл оролдолгоёо нэгэдхэхээр шиидэнги байһанаа үшөө дахин гэршэлнэ.

Экономическа Харилсан Туһалалсалгын Соведэй хэмжээгээр социалис оронуудай хоорондохи экономическа болон научно-техническэ холбоо болон хамжалгые удаан болзорой үндэһөөр үргэдхэхэ шухала гэжэ тэдэнэр онсолон тэмдэглэнэ. Энэ хадаа орон бүхэнэй экономическа болон социальна хүгжэлтэдэ туһалха, гаража бандаг экономическа асуудалнуудые шиидхэлгэдэ, мүн социалис болон коммунис байгуулалтын программануудые бэелүүлхэ, арадуудай материальна болон оюун ухаанай хэмжээ дээшэлүүлхэ хэрэгтэ туһалха гэһэн зорилготой. Энэ хадаа экономическа талаар социалис оронуудай харилсан ажаллаха хэрэгтэ шухала хубита болохо юм.

Арад бүхэн яажа ажаһууха, ямар нийтын байгуулалта тогтоохоёо гадаадын ямаршье хамааралсалгагүйгөөр, сүлөөтэйгөөр шиидхэхэ, мүн һунган олоһон, зүйлөө хамгаалха бүрин хуулита эрхэтэй гэжэ зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүд тусхайлан тэмдэглэнэ.

Социалис оронууд эб найрамдалай хэрэгэй болон дэлхэйн аюулгүйн түлөө ехэ харюусалгатай байһанаа мэдэржэ, үзэл сурталай асуудалнууд болон гүрэнүүд хоорондын харилсаанай асуудалнуудые өөрынгөө политикада тон наринаар илгаруулдаг, капиталис гүрэнүүдтэй эбэй ёһоор зэргэ оршохо гэһэн үндэһөөр харилсаагаа тогтоодог, хүгжэжэ байгаа оронуудтай үргэн холбоо харилсаа тогтоохын түлөө шууд тэмсэдэг юм. Нийтын ямаршье байгуулалтатай һаань, илгадгүй гүрэнүүдтэй холбоо харилсаа тогтоохо гээшэ бүхы арадуудай аша туһатай, бүгэдэ нийтын эб найрамдал бэхижүүлхэ гэһэн айхабтар шухала эрилтэтэй тааралдана.

VI.

Мүнөөнэй уласхоорондын асуудалнууд айхабтар олон янзын байха юм. Гэбэшье Европодо болон дэлхэйдэ бүхы дээрэнь хожом хойшодоо ямар байдалай тогтохонь эгээл томо сэрэгэй политическэ холбоонууд болохо Варшавска Договор болон НАТО-гай хоорондохи бэе бэедээ этигэхэгүй ябадалые усадхалгаһаа, бэе бэедээ эсэргүүгээр зэһээд байһан хэмжээень доошолуулгаһаа тон ехээр дулдыдаха байна. Ушарынь эдэ хоёр холбоонууд илангаяа ядерна буу зэбсэгэй талаар айхабтар ехэ хүсэтэй бшуу. Тэдэнэй хоорондо зэбсэгтэ тулалдаанай болоо һаа, энэнь бүхы арадуудта тон муу хойшолонгуудтай байха бэлэй.

Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүд эдэ хоёр холбоонуудые тарааха, харин түрүүшын алхам болгон, тэдэнэй сэрэгэй эмхинүүдые усадхаха гэһэн дурадхал үнинэй оруулдаг юм. Энэ дурадхалынь мүнөөшье хүсэндөө байна. Тиин сэрэгэй ажал ябуулгые али али талаһаа багадхаха тухай асуудалһаа эхилээд зохихо хэлсээнүүдые туйлахын тулада НАТО-да ородог гүрэнүүдтэй хэлсээ хөөрэлдөө хэхээр бэлэн байһанаа тэдэнэр онсолон гэршэлнэ.

Гэбэшье мүнөөнэй хурса шанга байдалда хүлеэжэ һууxын аргагүй. Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүд болон НАТО-гай гэшүүн гүрэнүүдэй хоорондохи бэе бэедээ этигэхэгүй ябадалые бүри мүнөө багадхаха, хэн нэгэмнай дайлан ороно аа гү гэһэн һэжэглэлгыень һулаарууулжа боломоор хойшолуулашагүй шухала хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй.

Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүд НАТО-гай гэшүүн-гүрэнүүдтэ орходоо сэрэгэй талаар булюу болохо гэжэ оролдоногүй, тэдээндэ добтолхо гэжэ һанаашалнагүй. Мүн Европын гү, али ондоо тээхи ямаршье бусад орондо добтолхые һанаашалнагүй. НАТО-гай гэшүүн-гүрэнүүд мүн лэ эзэрхэг түримхэй хүсэлэн манда үгы гэжэ мэдүүлнэ. Иимэ эрхэ байдалда эдэ хоёр холбоондо ородог гүрэнүүдэй уласхоорондын эрхын шэнжэтэй уялгануудые али али талаһаа бэе дээрээ даажа абахадань һаад болохо ямаршье шалтагаан байхагүй болоно. Мүнөө тохёолдоһон оршон байдалда энэ хадаа уласхоорондын үилэ хэрэгүүдэй саашанхи бүхы хүгжэлтэдэ илангаяа һайн нүлөө үзүүлхэ бэлэй.

Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүд эдэ бүхы зүйлнүүдые хараадаа абажа, Али алиндаа сэрэгэй хүсэ хэрэглэхэгүй, эб найрамдалай харилсаа сахин хангаха тухай договор баталая гэһэн дурадхалые өөһэдынгөө дээдэ түлөөлэгшэдөөр дамжуулан, Хойто-Атлантическа договорто хабаададаг гүрэнүүдтэ хандана.

Ядернашье, юрыншье буу зэбсэгые али алиндаа эсэргүүгээр түрүүлжэ хэрэглэхэгүй, тиимэ болохолоороо, бэе бэедээ эсэргүүгээр сэрэгэй хүсэ юрэ түрүүлэн хэрэглэхэгүй гэһэн, хоер холбооондо хабаадагша гүрэнүүдэй али али талаһаа абаһан уялганьь тус договорой гол зүйлынь болохо байгаа. Энэ уялгань хадаа договорто хабаадагша бүхы гүрэнүүдэй газар дайдада, тэрэшэлэн тэдэнэй сэрэгэй болон граждански нюурнуудта, далайн, агаарай болон замбуулинай онгосонуудта, хүн хаанашье байһан тэдээнэй бусад зүйлнүүдтэ хабаатай байха байгаа.

Мүн ямар нэгэн гурбадахи талын оронуудта эсэргүүгээр хүсэ хэрэглэхэгүй гэһэн тиимэ уялга хоер холбооной гэшүүн оронуудай зүгһөө абаха гэжэ тус договорто хараалбал, һайн бэлэй. Тэдэ оронуудынь тэрэ хоёр холбооной гэшүүн гүрэнүүдтэй хоер талын холбоотон байжа болохо гү, али бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй, мүн нейтральна оронууд байжа болохо юм.

Ямаршье гүрэнэй хуулиин хабаададаггүй дандаар гарадаг далайн, агаарай болон замбуулинай уласхоорондын зам харилсаанай байдалда аюул ушарууулхагүй тухай хоер холбооной гэшүүн гүрэнүүдэй абаха уялгань тус договорой ехэ шухала зүйлынь болохо байгаа.

Сэрэгэй хүсэ хэрэглэхэгүй тухай уялга абахатаяа хамта мүн түргэн зэбсэгжэлгые болиюулха, буу зэбсэг хизаарлаха, хорооxо ба хуряаха тухай хэлсээнүүдые эбэй ёһоор хэхэ гэһэн уялга договорто нэмэжэ абабал, үгы һаа тиимэ хэлсээнүүдтэ бодото үрэ дүнгүүдые туйлахын тулада али бүхы аргаар туһаламжа үзүүлхэ гэһэн уялга абаа һаань һайн бэлэй.

Гэнтын добтолгын аюулые усадхаха талаар бодото хэмжээнүүдые хамтаараа хаража үзэхэ, мүн сэрэгэй делегацинуудые али талаһаа андалдан абалсаха, сэрэгэй онгосонууд болон авиационно подразделенинүүдые айлшалалсуулха ябадалда туһалха гэһэн уялга мүн лэ иимэ шэглэлтэй байха бэлэй.

Сэрэгэй хүсэ хэрэглэхэгүй тухай уялга абахатаяа хамта бүгэдын аюулгүй байдалай бүхэдэлхэйн зэбсэг болохо Нэгэдэмэл Нацинуудай Организациие бэхижүүлхэ тухай зүйлые договорто хараалхань мүн лэ шухала байгаа. ООН-ой уставтай зохилдуулан, уласхоорондын арсалдаанууд болон хёмороото байдалнуудые эбэй ёһоор гуримшуулха, мүн добтолхы ябуулгануудые сараха, дэлхэйн эб найрамдал болон аюулгүй байдалда ушаруулагдаһан аюулые зайсуулха зорилгонуудые дүүргэхэ талаар ООН-ой ажал ябуулгые аша үрэтэй болгохо хэрэгтэ туһалалсахаар бэлэн байһан тухай зүйл договорто оруулбал зүйтэй байха юм.

Али алиндаа эсэргүүгээр сэрэгэй хүсэ хэрэглэхэгүй, эб найрамдалай харилсаа сахин хангаха тухай Варшавска договорто хабаададаг гүрэнүүд болон Хойто-Атлантическа договорто ородог гүрэнүүдэй хоорондоо договор баталбашье, ООН-ой уставай 51-дэхи статьягай ёһоор ганса талаһаашье, мүн хамтаараашье тэдэнэй бэеэ хамгаалха эрхэтэй байха гэһэн зайлашагүй зүйл энэ договорто хабаадагшадһаа хаһагдаха ёһогүй байһаниинь ойлгосотой. Тиихэтэй хамта холбоон бүхэн дотор бэелүүлэгдэжэ байгаа союзна уялганууд нүгөө холбооной гэшүүн гүрэнүүдтэ эсэргүү эзэрхэг түримхэй зорилгоор хэрэглэгдэжэ болохо, тиимэһээ тэдэ уялганууд нүгөө талынхидай байдалда аюул ушарууулна гэһэн һэжэглэлгэһээ энэнь хоёр холбооной гэшүүдые зайсуулха байгаа.

Али алиндаа эсэргүүгээр сэрэгэй хүсэ хэрэглэхэгүй, эб найрамдалай харилсаа сахин хангаха тухай договорые сэрэгэй-политическэ хоёр холбоондо хабаатай гүрэнүүдэй хоорондо баталхые дурадхагдана. Гэбэшье энээниие хүсэһэн Европын бусад гүрэнүүд тэрэниие найруулан зохёохо, тэрээндэ гарын табиха хэрэгтэ хабаадаха эрхэтэй байха байгаа.

Мүн дэлхэйн бусад гүрэнүүдэйшье тэрэ договорто хабаадахые хүсэбэл, адли тэгшэ эрхэтэйгээр тэрээндэ хабаадаха арга боломжо ая ханһаа тэдээндэ олгогдохо ёһотой болоно.

Иимэ договорые баталага бэе бэедээ эсэргүүгээр зэһэн жагсаһан сэрэгэй бүлэглэлнүүдээр Европые таһалха ябадалые усадхалгада туһалха, мүн аюулгүй амгалан байдалда ажаһууха гэһэн арадуудай дура хүсэлэнтэй тааралдаха байгаа гэжэ Политическэ Зүбшэлэлгын Комитедэй зүблөөндэ хабаадагшад этигэжэ байһанаа мэдүүлнэ. Энэ шэнэ үүсхэлые тон ехэ анхаралтайгаар хаража, бүтэмжэтэй һайн харюу тэрээндэ үгэхыень Хойто-Атлантическа холбооной гэшүүн гүрэнүүдые тэдэнэр уряална.

* * *

Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүд эб найрамдал бэхижүүлхэ, мүнөөнэй эрхэ байдалда уласхоорондын түгшүүрилые сахин хангаалжа гүнзэгырүүлхэ арга замууд тухай өөрынгөө бодомжонуудые тус политическэ Декларацида найруулба. Тиихэтээ хамта энэ агууехэ үг зорилгые туйлахые хүсэһэн бүхы гүрэнүүдтэй хамсэ хэхээр, холбоо харилсаа тогтоохоор бэлэн байһанаа тэдэнэр мэдүүлнэ.

Болгариин Арадай Республикын түлөө
ТОДОР ЖИВКОВ
Болгариин Коммунис партиин ЦК-гай Генеральна секретарь, Болгариин Арадай Республикын Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ.

Венгриин Арадай Республикын түлөө
ЯНОШ КАДАР
Венгриин Хүдэлмэришэнэй Социалис партиин ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь

Германиин Демократическа Республикын түлөө
ЭРИХ ХОНЕККЕР
Германиин Нэгэдэмэл Социалис партиин ЦК-гай Генеральна секретарь, Германиин Демократическа Республикын Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ.

Польшын Арадай Республикын түлөө
ВОЙЦЕХ ЯРУЗЕЛЬСКИ
Польшын Хүдэлмэришэнэй нэгэдэмэл партиин ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, Польшын Арадай Республикын министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ.

Румыниин Социалис Республикын түлөө
НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ
Румыниин Коммунис партиин Генеральна секретарь, Румыниин Социалис Республикын Президент.

Совет Социалис Республикануудай Союзай түлөө
Ю. В. АНДРОПОВ
Советскэ Союзай Коммунис партиин ЦК-гай Генеральна секретарь.

Чехословакиин Социалис Республикын түлөө
ГУСТАВ ГУСАК
Чехословакиин Коммунис партиин ЦК-гай Генеральна секретарь, Чехословакиин Социалис Республикын Президент.

Прага хото, 1983 оной январиин 5.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

ХАРЮУСАЛГЫЕНЬ ДЭЭШЭЛҮҮЛЭН, ЭДЭБХИИЕНЬ ХҮГЖӨӨН...

Хоёр съезднүүдэй хоорондо партиимнай зэргэ 1,8 миллион хүнүүдээр олон болоо гэжэ КПСС-эй XXVI съездэ хэһэн тоосоото элидхэл соо тэмдэглэгдэнэ. Хэнэйшье мэдэһээр, партида абтаһан хүнүүдэй диилэнхи олонхинь залуушуул байдаг. Тиимэ байха ёһотойшье. Партийна организаци бүхэн өөрынгөө зэргые имагтал залуу наһанай, эрмэлзэл түгэс хүсөөр бэхижүүлхэ гэжэ ехэ оролдолго гаргадаг гээшэ.

Энэл эрилтэ бэелүүлэн, Улаан-Үдын почтамтын партийна эхин организаци өөрынгөө зэргын саашанхи ургалта, бэхижэлгэ тушаа саг үргэлжын анхарал хандуулжа байдаг юм. Энэ талаар яһала урагшатай хүдэлмэри ябуулагданашье. Эдэбхитэй залуушуулай, ажалай түрүүшүүлэй дундаһаа саашадаа партиин үнэн сэхэ тэмсэлшэ гэһэн үндэр нэрэ зэргэдээ хүрэмөөр ябаха хүнүүдые КПСС-эй зэргэдэ шэлэн абажа шадана гэжэ тэмдэглэлтэй.

Тиигэжэ үнгэрһэн хоёр жэлдэ манай партийна эхин организаци 18 эдэбхитэй залуушуудые КПСС-эй гэшүүндэ кандидадаар абаа һэн. Кандидат болгошод болзоройнгоо хүсэхэдэ, КПСС-эй гэшүүндэ ороходо хүсэлэнтэй байһанаа элирхэйлһэн мэдүүлгэ баридаг. Тиигэжэ тэдэнэй һанаһан хэрэг хүсэндөө ородог шуу.

Гэхэ зуура кандидадай стаж гаража байхадань тэдэнтэй партийна бюро хүмүүжүүлгын ехэ хүдэлмэри ябуулдаг байна. Политическэ талаараа хатуужанги, болбосорол ехэтэй, хододоо түрүү зэргэдэ ябаха. дааһан хэрэгтээ харюусалгатайгаар хандаха мэдэрэлтэйгээр хүмүүжүүлхэ гээшэ шухала удхатай хэрэг мүн. Залуу коммунистнуудые хүмүүжүүлхэ ябадалда партийна даабари үгэлгэ, тэрэнээ хэр зэргэ дүүргэжэ байдагые саг үргэлжэ хиналга аша туһатай үүргэ дүүргэдэг гээшэ. Энэ ушарта коллективэй үйлэдбэриин хэрэг шиидхэлгэдэ, ниитын ажабайдалда хэр хабаадалсажа, өөрынгөө дааһан хүдэлмэриие гү, али уялгата тушаалые хэр дүүргэжэ байһан тухайгаа партбюрогой заседани дээрэ, партийна хамтын суглаан дээрэ тоосодог ушар коммунистын хүмүүжэн болбосоролгодо гүнзэгыгөөр нүлөөлдэг байна.

Хэн нэгэ залуу коммунистын өөрынгөө партийна организациин үмэнэ КПСС-эй Уставай эрилтэнүүдые хэр дүүргэжэ байһан тухайгаа тоосоое зүбшэн хэлсэлгэ, тэрэниие партида абахыень зууршалга хэһэн (рекомендаци үгэһэн) коммунистын эдэбхитэй хабаадалгатайгаар үнгэрхэ ёһотой гэжэ һанагдана. Хэнэйшье мэдэһээр, рекомендациин түлөө партийна харюусалгатайб гэжэ үгэеэ үгэһэн хойноо залуу коммунистын саашанхи ажабайдал тушаа һанаагаа ходо зобожо ябаха ёһотой байһамнай элитэ бшуу.

Тиигээдшье нэгэ коллективтэ удаан саг соо суг хүдэлжэ ябадаг байһан тула залуу коммунистын үйлэдбэриин хэрэгэй, ниитын эдэбхиин ургалта, хүмүүжэлэй ба харюусалгын талаар хубилалта рекомендаци үгэгшэдэ эли тодоор харагдажа байдаг ха юм. Партида орохыень хүсэһэн аха нүхэр тэрэндээ эрилтэ ехэтэйгээр хандаха дүүрэн эрхэтэйшье гээшэ. Харин залуу коммунист энэ миниин хүмүүжүүлэгшэ, миниин ябадал тушаа ехэ харюусалга даанхай хүн гэжэ ходо бодолдо абтажа ябаха болоно.

Хэлхеэ холбооной 42-дохи отделениин оператор, комсомол басаган Светлана Мурзина комсомолой организациин хүдэлмэридэ эдэбхитэй хабаададаг һэн. Эндэхи комсоргошье байгаа. Комсомол. залуушуулай энэ коллектив почтамтын түрүү отделени мүн гэжэ ходо сууда гарадаг һэн. Мурзинае КПСС-эй гэшүүндэ кандидадаар абахыень, удаань партиин гэшүүн болохыень би рекомендаци үгэһэн байгааб. Зууршалга хэгшэдэй этигэл найдабариие тэрэ һанаһанда хүрэмөөр харюулжа эхилээ.

Шадамар, бэрхэ, оператор байһан эдэбхитэй залуу коммунист Светлана Алексеевнае почтамтын захиргаан 46-дахи отделениин начальнигай тушаалда дэбжүүлээ һэн. Теэд нимэ харюусалгатай хүдэлмэри даажа абаад байхадаа, залуу хүтэлбэрилэгшэ тухашараа, ядалдаа. Почтамтын дарганар саг соонь зохихо хэмжээ абаагүй, нүхэр ёһоной туһаламжа үзүүлээгүй байшоо. Бишье тэрэ отделениин шэнэ начальнигтай уулзаха, хөөрэлдэхэ сагаа олоогүй һэн хаб. Тус отделени 3-дахи кварталай түсэб дүүргэжэ шадаагүй, октябрь һарада мүн лэ гээгдэлдэ ороо.

Имэ байдалай ушархада үнгэрһэн жэлэй декабрь һарын эхеэр болоһон партийна суглаан дээрэ залуу коммунист С. А. Мурзинагай хүдэлмэриин тоосоое зүбшэн хэлсэһэн байнабди. Коммунистнууд нүхэр Мурзинагай хүдэлмэриин дутагдалнууд тушаа зүб ажаглалтануудые хэһэн, захяа заабари үгэһэн шуу. Тиихэдээ коммунист хүн ушарһан бэрхэшээлнүүдһээ тунхариха ёһогүй гэжэ заагаа һэн. Энэ хадаа Устав соо тодорхойлогдоһон эрилтэнүүдэй нэгэн болоно гэжэ тэмдэглэхэ зуура, почтодо алибаа хэрэгээр ерэһэн хүнүүдые һайнаар угтаха, энэрхы сэдьхэлтэйгээр тэрэндэ хандаха гээшэ хүдэлмэриин онол оншонуудай нэгэ шухала хубинь мүн гэжэ һануулһан байна.

Тэрэл суглаан дээрээ залуу коммунистнууд Д. Г. Цыдыпова В. Б. Тушимилова хоёр мүн ажал хэрэг тухайгаа хөөрэһэн байха юм. Тэдэнэй ажал ябуулга тухай үгэ хэлэһэн партиин гэшүүд В. М. Син Лин, М. С. Борисов гэгшэд Цыдыпова почтамтда 1979 онһоо хүдэлнэ, дааһан уялгаяа яһала һайнаар дүүргэнэ, хубиингаа түсэбые бэелүүлһэн лэ байдаг гэжэ тэмдэглээ. Тиихэ зуура залуу коммунист хадаа хүнтэй ниисэгүй, сугтаа хүдэлдэг нүхэдтэеэ хөөрэлдэжэ һураагүй байһаар. Партиин гэшүүн хүн тула ниитэтэй нягта харилсаатай, тэдэнэй дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ходо ябуулжа байха уялгатай бшуу гэһэн зүб ажаглалта хэгдээ гэжэ һанагдамаар.

Хэлхеэ холбооной 42-дохи отделенидэ хүдэлдэг коммунист В. Б. Тушимилова багша мэргэжэлтэй хүн. Почто илгадаг байһан һаа, мүнөө оператораар хүдэлнэ. Отделениин комсорг, хэлхеэ холбооной техникумэй 3-дахи курсада заочноор һурана, залуу коммунистнуудай һургуулида ябана. Залуу коммунистын хүдэлмэриин тоосоон тушаа үгэ хэлэһэн коммунистнууд В. Л. Моксонова, А. П. Котельникова, Э. Т. Кубальская тэрэнэй үйлэдбэриин болон ниитын ажал ябуулгые һайнаар сэгнэбэ. Коллективтээ хүндэтэй, ниитын ажабайдалда эдэбхитэй хабаададаг, партиин Уставай эрилтэнүүдые жэншэдгүй дүүргэдэг коммунист мүн гэжэ тэдэнэр тэмдэглэһэн байна.

Коммунистнуудай хүдэлмэри тухай мэдээсэлые шагнана, зүбшэхэ асуудалтай партийна хамтын суглаан манай эхин организацида һүүлэй үедэ хоёрдохёо үнгэргэгдэбэ. Имэ хэмжээ ябуулгахадаа партида һая абтаһан залуу үетэниие хүмүүжүүлхэ, харюусалгыень дээшэлүүлхэ, коллективэй хамаг хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг болохо ябадалда нилээд горитой нүлөө үзүүлнэ, бодото һургуули болоно гэжэ дахин дабтаха ушар гарана. Коммунист бүхэнэй хубиинь шэнжэ шанарые, эрдэм мэдэсые, дадал дүршэлые хараадаа абан, тус бүритэй саг үргэлжын хүдэлмэри ябуулжа байха гээшэ, миниин бодомжоор, партийна организациин ажал ябуулгынь эгээл шухала хэрэгынь болоно. Коммунистнуудай эдэбхи эрмэлзэлһээ, ниитын аша туһатай хүдэлмэриһөө бүхы коллективэй, партийна бүхы организациин ажал ябуулгын урагшатай үрэ дүнгэй эшэ үндэһэн болохо зэргэтэй бшуу.

Манай почтамт хадаа ехэ коллектив юм. Гэхэ зуура тэдэнэй дунда коммунистнууд үшөөл үсөөн байһаар. Арбаад лэ процентнь болодог хаш. Ушар тиимэһээ партийна нүлөө үргэдхэхын тула бидэ зэргэеэ ургуулха, бэхижүүлхэ, коммунист бүхэнэй түрүү ябаха үүргые дээшэлүүлхэ уялгатайбди. Имэл зорилготойгоор партбюрогой хүдэлмэреэ эмхидхэн ябуулдаг боложо байһаниинь һайшаалтай гэжэ һанагдана.

Б. СОТНИЧ,
1941 онһоо КПСС-эй гэшүүн.

Улаан-Үдэ город.

КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө

ХОЙШОЛУУЛАШАГҮЙ ЗОРИЛГОНУУДАЙ НЭГЭН

Газарай хүрьһэнэй һалхинда үлеэлгэжэ гү, али уһанда угаагдажа муудалгаһаа хамгаалжа, үрэжэлыень улам һайжаруулһанай ашаар, элдүүриин газарай гектар бүхэнэй ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхэ тухай КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленум дээрэ баталагдан абтаһан «1990 он хүрэтэрхи үедэ бэелүүлэгдэхэ СССР-эй Эдеэ хоолой программа» дотор дэлгэрэнгыгээр хэлэгдэнхэй юм. Һүүлэй жэлнүүдтэ Коммунис парти, Совет гүрэн байгаали хамгаалха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулна. Энэ асуудалые гүрэнэй тон шухала зорилго мэтээр зүбшэн хаража үзэдэг гээшэ.

Байгаалиин оршон тойрониие, илангаяа газарай хүрьһэ хамгаалха гээшэ хүн бүхэнэй хабаадаха хэрэг мүн. Манай республикын хүдөө ажахын ажалшад партиин XXVI съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, Байгал далай шадархи байгаалиие хамгаалха, баялигыень улам арьбадхаха талаар ехэхэн хүдэлмэри ябуулна.

Газарай хүрьһэ хамгаалхадаа нэн түрүүлэн үрэжэлыень һайжаруулжа, газараа шэнэ гуримаар элдүүрилхэ онол аргануудые нэбтэрүүлнэбди. Мүнөө үедэ республикымнай колхоз, совхозууд тарилгадаа севооборотнуудые үргэнөөр нэбтэрүүлнэ. Һүүлэй жэлнүүдтэ ажахынуудтамнай сэбэр наар, тэжээлэй ургамалнуудай тарилга үргэдхэгдөө. Жэшээлбэл, 1975 ондо бүхы хахалагдаһан газарайнь 13,4 процентые сэбэр наар эзэлһэн байбал, 1982 ондо 20 процент хүрэтэрөө үргэдхэгдөө. Тиихэдэ нёдондо бүхы тарилгын 29 процентыень тэжээлэй ургамалнууд эзэлээ юм. Нигээд ерэхэдээ саашадаа севооборот улам үргэнөөр нэбтэрүүлхэ арга олгогдохо байна.

Мүнөө үедэ газарай хүрьһэнэй муудалгатай тэмсэхэ хүдэлмэри улам үргэдэнэ. Жэл бүхэндэ районуудта тусхай семинар, конференцинүүд үнгэргэгдэнэ. Һүүлэй үедэ мэргэжэлтэд болон эрдэмтэд газарай хүрьһэ хамгаалха, үрэжэлыень һайжаруулха, газараа аша үрэтэйгөөр хэрэглэхэ заабаринуудые тодорхойлһон байха юм. Элэ заабаринуудынь нютаг нютагай эрхэ байдалда тааруулагдан эрдэмэй туйлалтануудай үндэһөөр зохёогдоо.

Республикымнай олохон ажахынууд, газарай хүрьһэ урбуулангүй элдүүрилхэ тарилга хэхэ техникээр гүйсэд хангагданхай. Нигээд ерэхэдээ колхоз, совхозууднай жэл бүхэндэ газарай үрэжэлэй һалхинда үлеэлгэжэ гү, али уһанда угаалгажа муудалгатай тэмсэхэ хүдэлмэреэ комплексноор ябуулна. Жэшээлбэл, 1976 ондо республика доторнай 35,9 мянган гектарай полиин хүрьһыень урбуулангүй элдүүрилһэн байбал, 1981 ондо 224 мянган гектарта үргэдхэгдөө. Тиихэдэ нёдондо 350 мянган шахуу гектарай тарилгын газар хүрьһыень урбуулангүй элдүүрилэгдэһэн байна. Саашадаа гэхэ гү, али энэ табан жэлэй эсэстэ манай республикын колхоз, совхозууд газараа бүхыдэнь хүрьһэ урбуулхагүй техникээр элдүүрилхэ зорилго хараална.

Һүүлэй жэлнүүдтэ Хурамхаанай, Хэжэнгын, Зэдын, Мухар-Шэбэрэй районуудта газарай хүрьһэ хамгаалхаар түрүү онол арга үргэнөөр нэбтэрүүлэгдэнэ. Тодорхойлбол, бүхыдөө элдүүрилгын 44 мянган гектар политой Хурамхаанай районой ажахынууд 19977 гектар тарилгаяа һужаагтуулан тариһан байна. Мүн эндэ 22 мянган гектар газарай хүрьһэн урбуулагдангүй элдүүрилэгдэжэ, оороһото болон тэжээлэй ургамалнуудые тусхай сеялкээр тариһан байна. Илангаяа Һахалиин совхоз газарай хүрьһэ һалхинда үлеэлгэжэ муудалгаһаа хамгаалха түрүү онол арга үргэнөөр хэрэглэһэндээ оороһо тарияанай тогтууритай баян ургаса хуряана. Тиин гэһээ Бэшүүрэй, Түнхэнэй, Загарайн районуудай ажахынуудта энэ арга шархуугаар нэбтэрүүлэгдэнэ. Жэшээлбэл, Бэшүүрэй районой ажахынууд бүхыдөө элдүүриин 94 мянган гектар газартай байбашье һаа, ойрдоол 5600 гектар полиин хүрьһэ урбуулангүй элдүүрилээ юм. Тиихэдэ 5173 гектарта һужаагтуулан тарилга хэһэн байна. Тобшолон хэлэбэл, тус районой ажахынууд мүнөө хүрэтэрөө газараа хуушанайнгаа онол аргаар элдүүрилжэ, хүрьһэнэй уһанда угаагдажа, һалхинда үлеэлгэжэ муудалгые эсэслэн болюулхын ороондо улам һужэрөөжэ байнхай. Эндэ хүрьһэ урбуулангүй элдүүрилжэ, тусхай түхеэрэлгэтэй техникээр тарилга хэхэ шэнэ технологиин аша үрые хэрэгтэйдэ тооногүй. Мүн нимэрхүү байдал Түнхэнэй, Загарайн райондо үзэгдэнэ.

«Востсибгипрозем» институдай Буряадай филиалай бүлэг хүдэлмэрилэгшэдэй хэһэн шэнжэлгын дүнгүүдые зэргэсүүлэн харахада, Түнхэнэй райондо хахалагдадаг 41 мянган гектарай 10300 гектарынь һалхинда үлеэлгэжэ, 7200 гектарынь уһанда угаагдажа, мүн 7500 гектарынь һалхиндаашье, уһандаашье муудажа, элһэндэ дарагдажа байнхай. Гадна тус райондо 4000 гектар хахалагдадаг газар түргэн муудахаар элһэлиг хүрьһэтэй юм. Тиихэдэ 2100 гектарта хэнэйшье ашагладаггүй элһэн губи хабтайдаг. Хэрбээ үшөө 15—20 жэлэй туршада энэл хэсэнэрээ байбал, мүнөө элдүүрилдэг газарһаань ямаршье ургаса абтахагүйл.

Үнгэрһэн жэлнүүдэй туршада республикымнай колхоз, совхозууд оороһото болон тэжээлэй ургамалнуудай ургаса дээшэлүүлхэ зорилготойгоор органическа, минеральна үтэгжүүлгэ горитойгоор оруулдаг болонхой. Жэшээлбэл, тарялан, сабшалан дээрэ миллион тонноһоо үлүү органическа, 30 мянга гаран тонно минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдана. Иигэжэ газарай үрэжэл эрид һайжаруулагдана гээшэ. Ажахынуудай минеральна үтэгжүүлгэеэ агрохимическэ шэнжэлгэнүүдэй хэгдэһэн газарта тракторай хойно шагтагалагдадаг оньһон түхеэрэлгэнүүдээр оруулдаг юм. Тиихэдээ уһанда угаагдажа, гол горхондо орохо аюулыень зайсуулхаар зохихо хэмжээнүүдые абадаг заншалтай.

Мүнөө үедэ илангаяа хүдөө ажахын элдүүрилгын газарые промышленна предприятинуудта дамжуулан үгэхэ асуудал тон наринаар шэнжэлэн харагдадаг. Үнгэрһэн арбадахи табан жэлэй туршада промышленна предприятинуудта 18099 гектар гэхэ гү, али тэрэ тоодо хүдөө ажахын ашагладаг 1683 гектар газар дамжуулан үгтөө юм. Тиин энэ хугасаа соо промышленна предприятинуудһаа бүхыдөө 8893 гектар газар бусаагдаа гээшэ. Тэрэнэй 420 гектарыень хүдөө ажахын предприятинуудта даалгагдаа.

Гол баялиг болохо газараа ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ, ашаглагдаһан газараа һэргээжэ хуушан түхэлдэнь оруулха хүдэлмэри тон нарниаар хинан шалгагдадаг болонхой. Гэбэшье СССР-эй Шулуун нүүрһэнэй промышленностиин министерствын, Харгы замай харилсаа холбооной министерствын, Автомобильна харгын министерствын предприятинууд ашаглагдаһан газараа хуушан түхэлдэнь оруулха хүдэлмэридөө онсо анхарал хандуулнагүй. Тиимэһээ эдэнэй предприятинуудта үгтэһэн ехэхэн газар жэгдэлэгдэнгүй байһаар. Ойрын сагта энэ талаар зохихо хэмжээнүүд абтаха зэргэтэй.

Һүүлэй жэлнүүдтэ газар хуули бусаар эзэмдэхэ, бузарлаха, хүрьһыень муудуулха ябадалнуудые элирүүлхэ талаар шалгалтанууд таһалгаряагүй үнгэргэгдэнэ. Иигэжэ эбсэшэгүй дутагдалнууд элирүүлэгдэжэ, дары усадхагдана.

Газар, уһан манай дундаршагүй баялиг мүн. Тиимэһээ бидэ тэрэниие нюдэнэйнгөө сэсэгы мэтээр сахин хамгаалжа байха нангин уялгатайбди.

А. КОСЫГИН,
Буряадай АССР-эй Хүдөө ажахын министерствын ахалагша агроном, байгаали хамгаалха бүлэгые хүтэлбэрилэгшэ.

ГАЛНУУДАА ЯЛАРУУЛБА

Үйлэдбэриин «Бурятавторемонт» нэгэдэлэй гол предприяти — Шэнэ-Бэрээнэй заводой коллектив жэл бүри барилгын шэнэ объектнүүдые ашаглалгада оруулдаг юм. Үнгэрэгшэ жэлэй эсэстэ тэдэнэр энэ зорилгоёо заатагүй бэелүүлдэг байһанаа үшөө дахин харуулба.

Шэнэ-Бэрээндэ һүүлэй жэлнүүдтэ ехэ барилга хэгдэнэ. Жэшээлхэдэ, һүүлэй долоон жэлэй туршада эндэ байрын 1300 квартира торлогдоһон байна.

Тосхоной хүн зоной һуудал байдалые һайжаруулха талаар, юрэнхыдөө, нилээд ехэ юумэн хэгдэнэ. Шэнэ-Бэрээндэ 600 хүнэй һууритай соёлой байшан, тус бүридөө 360 ба 280 хүүгэдэй һууритай хоёр комбинат, шэнэ магазинууд, столонууд ашаглалгада оруулагдаа.

Шэнэ-Бэрээнэй барилгашад СССР-эй 60 жэлэй ойн хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ оролсожо, нилээд ехэ амжалта туйлаа. Шэнэ жэлһээ урдахана 70 байратай гэр, мүн больницын комплексын нэгэдэхи ээлжээн ашаглалгада тушаагдаа. Тус комплекс мүнөө үеын түхеэрэлгэнүүдээр хангагданхай, 120 оротой байха юм. Тиихэдэ хирургическа, терапевтическэ, инфекционно отделенинүүд, мүн ажахын корпус, столово, котельнэ гэхэ мэтэшэлэн баригдаха.

Эндэхи барилга дээрэ ажаллаһан Н. В. Жерловагай ударидадаг мастерска участок, В. П. Слиденкын ударидадаг тусхай хабсаргалта хэдэг участок, болон бусад шалгарһан байна.

С. ТЮЛЮКИН.

Загарайн район.

Түрүүшүүлдэ түшэглэн

Манай оньһожоруулагдамал 135-дахи колоннын коллектив үнгэрһэн жэлдэ социалис мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр хабаадажа, Шэнэ-Уояноһаа Муякан станци хүрэтэр түмэр харгын далан барилсаһан байна. Жолоошод, экскаваторай машинистнууд, бульдозеристнэр болон бусад мэргэжэлтэд үдэр, недели, һара бүриингөө даабари үлүүлжэ, бүхы ажалаа эрхим шанартайгаар дүүргэхын тула яһала оролдоо, үнэн сэхээр ажаллаа. Колоннымнай хүдэлмэришэд миллион шахуу кубометр хайр шорой малтажа зөөгөөд, 32 километр түмэр замай далан баряа. Арбан нэгэдэхи табан жэлэй хоёрдохи жэлдэ 4 миллион 360 мянган түхэригэй барилга хэхэ даабаряа дүрбэн һараар уридшалан, сентябриин 1-дэ дүүргэһэн зомди. Тиигэжэ жэлэй даабариһаа гадуур миллион түхэригэй барилга хэхэ арга олдоо юм.

Хүдэлмэришэднай арга боломжонуудаа шадамар бэрхээр хэрэглэжэ, трактор, машинануудаа, экскаваторнуудаа хоёр, гурбан халаанай туршада хүдэлгэхын түлөө тэмсэнэ. Манай эрхим мэргэжэлтэ, экскаваторай машинист А. Е. Литвинцев арбан нэгэдэхи табан жэлэй даабариие дүрбэн жэлэй туршада дүүргэхэ гэһэн үүсхэл гаргаа бэлэй. Түрүү хүдэлмэришэнэй һайн һайхан үүсхэлые дэмжэһэн бэшэшье хүдэлмэришэднай түрүү ажалай ульгэр жэшээ харуулна. Олоороо оролдоходоо одо мүшэдтэшье хүрэхэ юм гээд зүб лэ хэлсэдэг шуу. Булта хүдэлмэришэдэй хаба шадалаа гамнангүйгөөр ажаллаһан дээрэһээл түмэр харгын далан бариха даабари үлүүлэн дүүргэгдэнэ гээд хэлэхэ байнаб.

Шэнэ-Уоянһаа зүүлжээ Муякан станци хүрэтэр илангаяа ехэ хүдэлмэри хэгдээ. Хойто-Муяын хадануудай дундуур 15 километр тоннелиие тойруулан түмэр харгы баригдана. Манай колоннын хүдэлмэришэд энэ габшагай ажалай участок дээрэ эдэбхитэйгээр хүдэлөө. В. Межаковой хүтэлбэрилдэг бригадын жолоошод эндэ илангаяа шалгараа юм. Даабаряа хододоо үлүүлэн дүүргэжэ, КПСС-эй Хойто-Байгалай райкомой дамжуулгын Улаан вымпелээр хэдэн удаа шагнагдаһан алдартай. В. Межаковой бригадын коллектив Хойто-Муяын хадануудай дундуур түмэр харгын далан бариха даабаряа дүүргээд, мүнөө БАМ-ай 807-дохи километр гэхэ гү, али Буряадай участогай эгээ зүүн захада зөөжэ ерэбэ. Эдэнэр Витим мүрэнэй эрье хүрэтэр түмэр харгын далан бариха даабари абаа. Тус бригадын гэшүүд арбан нэгэдэхи табан жэлэй даабариие мүн лэ болзорһоонь урид дүүргэхэ гэһэн уялга абаад, бэшэндээ түрүү ажалай ульгэр жэшээ харуулжа ябана.

Залуу жолоошон П. Новгородцевой бригада һара, квартал бүриингөө даабариие 135—140 процент дүүргэнэ. Колоннымнай хүдэлмэришэд мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлхэ, түрүүшүүлэй дүй дүршэлые халан абаха хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулна. Манай машина, трактор болон экскаваторнууд гурбан халаанай туршада ашаглагдана.

Манай оньһожоруулагдамал 135-дахи колоннын жолоошод харюусалга ехэтэйгээр, даажа абаһан техникэдээ эзэн ёһоор хандана. Энээнэй ашаар лэ машинануудаа олон жэлэй туршада аша үрэтэйгөөр, бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглажа, даабаряа үлүүлжэ, абаһан уялгаяа бодото дээрэнь бэелүүлнэ. Бидэ 1974 оной сентябрь һараһаа хойшо БАМ-ай барилгада хабааданабди. Энэ хугасаа соо Лена мүрэнэй эрьеһээ Хойто-Муяын хадануудһаа хүрэтэр 108 километр түмэр замай далан барилсаһан намтартайбди. Найман жэлһээ үлүүтэйхэн сагай туршада БАМ-ай барилгада хабаадалсажа, олон миллион кубометр хайр шорой зөөгөөбди.

Мүнөө БАМ-ай 600-дахи километр хүрэтэр ашаанай поезднууд ябадаг болонхой. Эндэ багаханшье һаа манай колоннын хүдэлмэришэдэй оруулһан хубита бии гээд һанахада урматай байдаг. Колоннымнай хүдэлмэришэд энэ найман жэлэй туршада хододоо даабаряа үлүүлжэ ябана. КПСС-эй Эрхүүгэй обкомой, «ЗапБАМстроймеханизация» трестын Хүндэлэлэй грамотануудаар олон удаа коллективнай шагнагдаа юм.

Бидэ арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбадахи жэлдэ бүри шангаар хүдэлжэ, Буряадай АССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойе ажалай шэнэ илалтаар угтаха гэжэ шиидэнхэйбди. Коллективнай ямаршье асуудалнуудые шиидхэхээр арга шадалтай болонхой. Бидэ Хойто-Муяын хадануудһаа зүүлжээ Витим мүрэн тээшэ түмэр харгын далан барижа эхилбэбди. КПСС-эй ЦК-гай ноябриин (1982 он) Пленумэй, СССР-эй Верховно Соведэй долоодохи сессиин шиидхэбэринүүдые бэелүүлэлсэхээр шиидэһэн манай колоннын коллектив ажалайнгаа түрүүшүүлдэ түшэглэн, шэнэ илалтанууд тээшэ шэн зоригтойгоор шармайн алхална.

М. БУЙНОВ,
оньһожоруулагдамал 135-дахи колоннын начальник.

Улаан-Үдын нарин сэмбын комбинадай бүд нэхэдэг цехэй ажалай түрүүшүүлэй дунда Вера Яковлева, Анна Толстихина, Надежда Фомина, Вера Самойлова гэгшэд онсо шалгардаг байна. Тэдэнэр түсэбөө 130 процентээр дүүргэдэг юм.

Вера Самойлова цех соо ерээл залуу бүд нэхэгшэ болоно. Залуушье һаа, тэрэ коллектив соогоо мэдээжэ болонхой.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ВЛКСМ-ай гэшүүн В. В. Самойлова. С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Совет орон дотор

ТҮМЭР ЗАМАЙ ЭРШЭ

ПОСТЫШЕВО (Хабаровска хизаар). БАМ-ай трасса дээрэ 303 километр ута Постышево—Ургал гэһэн участок саг үргэлжын ашаглалгада тушаагдаба. СССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй хүндэлэлдэ абаһан социалис уялгануудай шухала хубиие барилгашад болзорһоонь урид дүүргэбэ.

Түмэр замай шэнэ участок дээрэ оршодог түмэр замай бүхы станцинууд болон разъезднууд сигнализациин ба автоматикын мүнөөнэй хэрэгсэлнүүдээр, электрын элшэ, хүсөөр найдамтайгаар хангагданхай. Ашаглалгада-заһабарилгын пунктнууд, локомотивна бригадануудай амаралтын байшангууд баригданхай. Байгал-Амарай түмэр замай Ургалай отделениин албануудые бүридхэхэдэнь КПСС-эй XXVI съездын нэрэмжэтэ комсомолой бүхэсоюзна габшагай отрядай гэшүүд туһалаа һэн.

Алас-Дурнын тайгада түмэр замые зүбшан мүнөөнэй хотонууд урган бодоо. Гэрнүүд баригдаа, һургуулинууд, хүүгэдэй комбинадууд, клубууд, соёлой байшангууд, магазинууд, спортивна комплекснууд бодхоогдоо.

БАМ-ай Зүүн участогай саг үргэлжын ашаглалгада оруулагдахада, Транссибириин хүдэлмэриие хүнгэдхэхэ арга олдохо байна. Ороной баруун районуудһаа Камчаткын, Магаданай, Сахалинай областьнуудта эльгээгдэдэг ашаанай горитой хубинь бүри богони замаар зөөгдэдэг болохо юм. Энэнь комсомольско болон Ургалай территориально-үйлэдбэриин комплекснуудай экономикын хүгжэлтые түргэдхэхэ байна.

ХҮДЭЛМЭРИ ХУРДАДХАЛГА

ТИРАСПОЛЬ (Молдавиин ССР). Эндэхи пумаажан бүдэй нэгэдэлэй барилгашад СССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойе ажалай бэлэгүүдээр угтана. Бүд нэхэлгын 2-дохи фабрикын нэхэлгын үйлэдбэриин хоёрдохи ээлжээнэй түхеэрэлгэнүүдые тэдэнэр болзорһоонь урид толхоо юм.

Тиигэжэ коллектив түсэбөөр хараалагдаһан болзо, һоо һара урид шэнэ үйлэдбэриие ашаглалгада оруулха аргатай болоо. Энээнэй ашаар бүд нэхэгшэд түсэбһөө гадуур хахад миллион дүрбэлжэн метр бүд үйлэдбэрилхэ байна.

«Хүдэлмэриин эстафетын гуримаар сменщигүүдэй хоорондо дэлгэрһэн мүрысөөн барилга дээрэ хүдэлмэриин үндэр эршые хангана. Ороной олохон предприятинуудай машина бүтээгшэд тираспольнхидай гүйлтаар техникэ эльгээлгээ түргэдхэһэн байна. Киевэй, Ивановай, Кутаисиин, Краснодарай мэргэжэлтэд нэхэлгын станогуудые тодхожо, хүдэлгэжэ үгөө.

Шэнэ үйлэдбэриин ашаглалгада оруулагдахада тус нэгэдэл жэл соо 110 миллион шахуу дүрбэлжэн метр бүд үйлэдбэрилдэг болохо байна.

ЭЛШЭ ХҮСЭНЭЙ ШЭЖЭМ УТАҺАН ТАТАГДАБА

МАГАДАН. Архангельска ГРЭС-ые горнягуудай ажануудаг Усть-Хакчан тосхонтой холбоһон электрын элшэ хүсэ дамжуулха утаһан хүдэлжэ эхилээ. 55 километр ута энэ ЛЭП-220-ной ашаглалгада оруулагдахада, ашагта малтамал шанаржуулгын эгээл томо районуудай нэгэн болохо Сусуманска район электрын элшэ хүсөөр бүри найдамтайгаар хангагдадаг болобо.

Ехэ вольтын шэнэ лини хадаа Колымае Яхадай Оймяконско районтой холбохо 00 шахуу километр ута ригдажа байгаа линиин түрүүшын участок болоно. А. Аритовскиин даадаг хабаргагшадай бригада Усть-Хакчанһаа Озерки гэжэ тосхон хүрэтэр удаадахи участокта хүдэлжэ эхилээ.

Авиаторнууд барилгашадта горитой туһаламжа үзүүлнэ. Хадын ташалангуудта, газарай транспортын ябажа болохогүй газарта тэдэнэр вертоледуудаар ЛЭП-эй олон тонныш бахануудые абаашана.

Зурагаал

ХҮДЭЛМЭРИШЭ БҮЛЫН ХҮБҮҮН

Жэлэй дүрбэн сагта, нэгэн жэгдэ найдамтайгаар хүдэлжэл ябадаг ажалша бүхэриг хүнүүд нютаг бүхэндэ бии. Эдэ хүнүүдэй үдэр бүриинь ажал, ажабайдалыншье нютагай зоной байдал соо онсо илгаржа харагдадагшьегүй, саанаһаа табигдаһан мэтэ өөрын хэлбэришэгүй ёһо гуримаар ябажал байдаг. Тиимэһээл дааһан ажалдаа даамгайхан, урдахи харюусалгаяа хажуу талаһаа хэлэлтэгүй сэдьхэлһээ мэдэрдэг хүнүүд үйлэдбэрилгын гол түлгүүринь болоод үгэдэг шуу. Тэдэнэй нэгэн Загарайн районой «Дружба» совхозой механизатор Михаил Михайлович Сайфулин болоно. Тэрэ хорин дүрбэн жэлэй туршада трактористаар хүдэлхэ зуураа хүдөө нютагта хэгдэдэг ямаршье ажалтай һайн танил болоһон. Үбэлдөө харахадаш тэрэнэй трактор урдаа модо ашадаг түхеэрэлгэтэй сарья харгыгаар ой тайга руу наяржа ябаха. Заримдаа фермын байрала наг шэбхэ тээжэ байха, үгышье һаа, үбһэ, һолоомо тэргэ дээрэ нагсайтар ашанхай малай байранууд тээшэ хүнхинэжэ харагдаха. Хабар, намарай халуун хаһада анзаһа, культиватор оньһон трактортаа шагтагаланхай үдэр һүни илгаагүй гоо-һо бурьюулжа ябаха. Хабар бүри эртүүр тэрэнэй трактор уһа бүлэдэг булуурдэйшье болоод гэнтэ үзэгдэхэ. Энэ зунай үбһэ тэжээл бэлдэлгын үедэ уулзахадамни, пресс-подборщиг шэрэнхэй түхагүй ажаллажа ябаа һэн. Таряа хуряалгын ажалай түлэг дундаа ябажа байхада, тэрээнтэй уулзахадамнай, мүнөөхи хүхэ шэрэтэй МТЗ-80 түхэлэйнгөө тракторай жолоодо һуунхай хартаабхын баян ургаса хуряалга дээрэ урматай баяртай ябаа һэн.

Ажалша бэрхэ хүн һамбаагаа оложо ядадаггүй гэдэг: хаа-яахана амаралтын үдэр тохёолдуулжа гү, али бүри үдэшэ оройхон гэртэнь хүрэхэдэшни, газаахи дособхи ажалаа хэжэ сүлөөгүй байха. Заримдаа хөөрхэн багахан хүбүүгээ эрхэлүүлжэ гү, али Софья һамгандаа туһалалсажа гэр доторхиёо өөдэ руунь таталсажа үзэгдэхэ.

Мэнэ һаяхан гэртэнь уулзахадамнай һаял ажалһаа ерээд, хубсаһаа хүсэд тайлажашье үрдеэгүй байба.

— Мүнөө жэлдэ фермэ дээрэ хүдэлхэдэ урданайхиһаа урматай байха ха, — гэһэн үгэнүүдээр Михаил угтаба. Үбһэ тэжээл элбэгтэй үбэлжэлгэдөө оробо бшуубди...

Ажалша хүн абаһаар лэ ажал тухайдаа ама гарадаггэлсэдэг. Энэ зүйтэйл ха. Энээхэн тэды үгэнүүд соо хүдөөгэй ажалшадай түхэреэн жэл соо хэһэн хүдэлмэриин үрэ дүн нэгэ талаараа харагданашье бэшэ аал? Хэһэн ажалайнгаа һайн үрэ дүн харахадаа хэнэй сэдьхэл баясадаггүйб?

Тэрэ үдэшэ энэ нүхэрэйнгөө ажалай намтар тухай дэншье нэтэрүүгээр һурагшалхадамни:

— Хүдөө нютагта механизаторай дүүргэдэг ажал бүхэниие хорёод жэлдэ хэжэ үзэһэнби, — гэээд урдаһаамни тэнюун урин шарайгаараа энеэбхилбэ.

Нүхэрэймни үнэншэ сэхэ сэдьхэл энээхэншье үедэ заахашье хубилаагүй, шифоньер сооһоо саарһанай зузаан данса-папка, булсагархан целлофан туулмаг абаад, һууһан диван дээрэмни табиба:

— Эдээн соо хэрэгтэй юумэн яһалал бии ёһотой..

Папка сооһоонь шарлан алдаһан Хүрбын МТС-тэ 1959 ондо үгтэһэн трактористын үнэмшэлгэ хаража һонирхогдобо, райком болон райгүйсэдкомой, ажахын олон грамотанууд дээрэ дээрэһээн харагдаба. 1979 ондо «Республикын габьяата механизаторай» нэрэ зэргэ тэрээндэ олгогдоһон, мүн Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаһан байна.

«Хэһэн ажалайнгаа габьялагай зэргээр, хүн бүхэмнай шагнагданхай» гээд үүжам Эхэ ороноороо омогорхопон дуунай үгэнүүд Михаил Михайлович Сайфулинай олон шагналнуудые хаража һууухадамни шэхэндэмни элеэр дуулдаһан шэнги болоо һэн. «Юһэдэхи табан жэлэй ударник» гэһэн тэмдэг, һубаряа олон жэлдэ хүртэһэн «Социалис мүрысөөндэ илагша» гэһэн тэмдэгүүдые, В. И. Ленинэй ойн баярай медаль арад зонойнгоо урда хэды ехэ габьяатай байһыень гэршэлнэ.

М. БАТОИН.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: М. М. Сайфулин.

«ХҮН БОЛОХО БАГАҺАА»...

Һаяхана Хэжэнгын үйлсэдэ ажалай ветеран, хуушанай коммунист Балдан Содномович Содномовтой уулзахадаа, шэг шарайнь юрэ буса барагарые анхараад, ушар үнгиинь элирүүлхэ зорилготой: «Үбдэшөөгүй бээт! — гэжэ гэлын асуухадам, сэдьхэлээ доһолгон иигэжэ хөөрөө һэн:

—Магадгүйл хаб... тэжээл бэлэдхэдэг үйлэдбэриин «Баянгол» гэжэ нэгэдэлһээ нэгэ мэшээг гахайн эдеэ мүнгыень түлөөд худалдажа абаһан аад, тэрэнээ асарха һанаатай хоёр модо ябгалжа, үсэгэлдэр тиишэ ошоод, машина хүлеэбэб. Мүн лэ тиимэ хэрэгээр «Баянгол» ерэһэн Хэжэнгын больницын хүнгэн машинын жолоошод Виктор Данзанов, Василий Валиев гэжэ нэрэ, обогтой залуу хүбүүд гүйлгэжэ ерэһэн аад, туһалхаһаа байтагай ехэ бүдүүлигээр: «Саашаа боло!» — гэжэ түлхеэд, өөрынгөө ашаа тээмсээрээ, һөөргөө харангүй арилшоо. Тэрээнһээ боложо, бүхы бэемни һалаганажа, бүхэли һүни унтаагүйб. Юрэдөө, ямар янзын залуу үетэн ургажа ябана гээшэб!! Манай багада наһатай зондо тад ондоогоор, хүндэлжэ хандадаг бэлэй...

Үнэхөөрөөшье олон жэлдэ Хэжэнгын райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ, совхозой парткомой секретарь ябаһан энэ хүндэ гомдолтойшье, голхоролтойшье байһаниинь һэжэггүй. Сэдьхэлээ хүдэлһэнһөө Балдан Содномовичой үбдэн алдаһаниинььше гайхалтай бэшэ.

Энэ ушартай дашарамдуулан, ажалай ветеран, 1925 онһоо хойшо КПСС-эй гэшүүн Шагдаржап Цыванович Цыванова хандажа, мүнөө үеын эдир залуу үетэн, тэдэнэй хараа бодол ба хүмүүжэл тухай һанамжаяа хэлыт гэжэ гүйбабди.

Нүхэр Ш. Цывановай хөөрөөн доро толилогдобо.

Манай буряад зон хэр угһаа хойшо: «Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа» гэжэ хэлсэдэг байһан гээшэ. Энэ олди сэсэн үгүүлэлэй уг удхые дахин дахин тайлбарилһанай үлүү ааб даа. Гэбэшье Б. С. Содномовтой болоһон ушар тухай дуулахадаа, эдэл үгэнүүд эжэлүүдгүй һанаандам ороодхёо. Юуб гэхэдэ, тэрэ машина жолоодожо ябаһан залуушуул нютагайнгаа аха заха хүниие таниха, танихашьегүй һаа, хүндэлжэ туһалха байһан аад, имагтал һургуули ба хүмүүжэл багатай дээрэһээ тиимэ бүдүүлиг ааша гаргаа бшуу. Энээнтэй холбуулан хэлэхэдэ, бидэ ерээдүйн үетэниие хара багаһаань, бури тобшолбол, хэлэндэ ба хүлдэ орохо хаһаһаань эхилжэ үнэн зүбөөр, үндэр наһатай зониие хүндэлжэ ябахаар һургаха хэрэгые анхарнагүй гээшэ хабди. Юрэдөө, иигэжэ хэлэхэдээ, би мүнөө үеын залуушуул, эдир наһатан барандаа тэрэ Данзанов, Валиев мэтэ дан хэтэрмэ зан абаритай гэжэ баталхаяа һанана бэшэб. Үгы даа, диилэнхи олон ушарта манай ажабайдалай ёһотой эзэд болохо ерээдүйн үетэн КПСС-эй XXIII съезд дээрэ һайшаагдаһан совет хүнүүдэй заабол сахин баримталха моральна кодексын эрилтэтэй гүйсэд таарални хүмүүжэл абана, Эхэ орондоо ямаршье сагта үнэн сэхээр ургана гэжэ баталха дүүрэн үндэһэтэйб. Жэшээ болгон, Хэжэнгынгээ голдо үнинэй суурхаһан үнэр баян бүлэнүүдые эндэ дурдахамни. Гансахан «50 лет Октября» совхоздо туд тудтаа 16—16 хүүгэдтэй Юндэн-Доржо Эрхитуевич Жаповай ба Намсарай Дугаровагч Дашидоржиевай бүлэнэр ажаһуудаг. Тиихэдэ «Первомайский» совхозой хонишон Дандар Дампилович Балданов 8 басагатай, 8 хүбүүтэй... Зүгөөр эдэ үнэр бүлэнүүд соо хүмүүжэһэн үхибүүдэй нэгэнииньшье замһаа хадууржа, замбууржа ябана гэжэ энэ хоёр шэхээрээ дуулаагүйб. Бултадаал хүнэй зэргэдэ хүн боложо, ниитын ажалда эдэбхитэй шуумгайгаар хабаадажа, түрэл ажахынуудайнгаа баяжаха хэрэгтэ хамаг хүсэл оролдолгоёо, хэшээлээ зорюулдаг юм. Иимэл һайн һайхан жэшээнүүдые дурдахын хажуугаар тэрэ Данзанов, Валиев мэтын хэтэрмэ аашатан хаанаһаа тодорно гээшэб гэһэн асуудал эрхэ бэшэ табиха, шэбшэжэ үзэхэ ушартайл бологдоно бшуу.

Тиихэдээ хүүгэдэй үшөө эдир багаһаа, балшар наһанһаа эхилээд хүмүүжэлтэй, һургаалтай болохо хэрэгтэ арайл анхаралгүйбди гэһэн тобшололдоо дахинаа хүрэжэ ерэгдэнэл.

Теэд эндэ хэн зэмэтэйб? Түрэлхид гү, али һургуули гү?

Би саг үргэлжэ эдир үетэнтэй уулзадаг, тиихэдээ хорёод-гушаад оной үеэр энэ сэлгеэ Хэжэнгын түхэреэн соо мүндэлһэн шэнэ байдалай түлөө тэмсэл, колхозуудые эмхид хэлгэ тухай хөөрэжэ үгэдэгби. Үхибүүд ехэл анхаралтайгаар шагнадаг юм. Нэгэтэ һая Хэжэнгын дунда интернат-һургуулида уряалаар ошоод ябахадаа, тэһэрхэй сонхонуудые заажа, эдэниие хэн бута шэдээ гээшэб гэжэ багшанарайнь нэгэнһээ асуухадам:

— Гэртээ һургаали абаагүй үхибүүд эндэмнай олон даа,— гэжэ ямаршьеб тоосоогүйгөөр харюусаа бэлэй. Тэрээнһээ уламжалан, Хэжэнгын совхозой ахалагша хонишон, республикын габьяата малшан, арбан хүүгэдэй эсэгэ Жамбалдоржо Жалсановайда орожо гараһанаа һанаандаа оруулбаб. Интернат-һургуулида хэдэн үхибүүдынь хүмүүжүүлэгдэдэг.

— Юрэдөө, манай багашуул тэндэ элдэб үхибүүд соо орожо, юу хээндэ — муу, һайн юумэндэ һуража ерэнэ даа,— гэжэ олоной эсэгэ хэлэжэ байгаа бэлэй.

Энэ хоёр хөөрэлдөө зэргэсүүлжэ үзөөд байхада, ерээдүйн үетэниие хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие бэеһээ холо болгохо, харюусалгыень нүгөө таладаа тохохо гэһэн һэдэлгэнь эли мэдэрэгдэнэ бэшэ гээшэ гү? Үнэн дээрээ, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри алишье таладань сэхэ хабаатай ааб даа. Заабол һургуули гү, али үгы гэбэл, гансал түрэлхид энэ хэрэгэй түлөө харюусаха ёһотой һэн гээд ябаха ушарай тон буруунь арсашагүй. Тиимэһээ зэргэ адли түрэлхидшье, һургуулишье харюусалгатай болоно бшуу.

Хэжэнгэ тосхондомнай мүнөө үень хоёр дунда, нэгэ найман жэлэй һургуули бии юм. Эндэл хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ анхарал һанаһанда хүрэмөөр хандуулагданагүй гээшэ аа гү гэжэ һэжэглэмээр. Сэхыень хэлэхэдэ, тус һургуулинууд республикын Гэгээрэлэй министерство соогоо муу тоотой бэшэ юм. Эдэл һургуулинуудта болбосоролой аттестат абаһан эдир хүбүүд, басагад Совет оронойнмнай ниислэл Москваһаа эхилээд, бусад хото городуудай суутай суутай дээдэ һургуулинуудта һуража, элдэб мэргэжэл шудална. Эрдэм мэргэжэл оложо, хаа хаанагүй түрүү зэргэдэ ажаллажа, орон нютагаа суурхуулагшадшье тэдэнэй дунда олон. Гэхэтэй хамта, эрдэм мэдэсэдэ эрхим һайнаар һурагахын хажуугаар, ерээдүйн үетэнэй хүмүүжэл, сэдьхэлэйнь болбосорол харааһаа алдагдана гээшэ аа гү?

Үшөө нэгэ жэгшүүритэ жэшээ эндэ дурдахамни. Үнгэрһэн жэлэй ута намарай хугасаа соо Хэжэнгэ тосхоной универмаг, гастроном болон столоводо хулгай оробо гэһэн һураг суу тараа бэлэй. Теэд аяар декабриин һүүл болотор шахуу гэм зэмэ хэһэн нюурнуудынь олдоогүй байтараа, одоолшье харата хэрэг үүдхэгшэд балшыса баригдаа һэн. Энэ хэрэг мүнөө районой дотоодын хэрэгүүдэй таһагай хүдэлмэрилэгшэдэй, мүрдэгшэдэй үзэмжэдэ үгтэнхэй. Тиимэһээнь эндэхи һургуулинуудташье, гэр бүлэнүүдтэшье хүүгэдые хүмүүжүүлхэ хүдэлмэриие шангадхан нарижуулха, жаяг журам сахилгые түбхын түрүүндэ анхарха саг ерээ гэжэ һануулха шухала болонхой.

Энэ хөөрэлдөөнэйнгөө эхиндэ юрэл бүдүүлиг зан гаргаһан залуу хүбүүд тухай дурдаһан аад, тэрээнһээ һабагша татажа, хулгай худалдаа шэлжэшэбэ бэшэ гээшэ гу гэжэ зарим уншагшад һанажашье магад. Үнэн дээрээ, бүхы дурдаһан зүйлнүүднай таһаршагүй нягта холбоотой гээшэл. Үндэр наһатай хүниие үнэн зүрхэнһөө хүндэлдэг, трамвай соо гү, али бусад ниитын газарта ябаад, тэдээндэ бодожо һууриие, зэлжээгээ үгэдэг, эхэ, эсэгын энхэрэл үргэмжын али тухай ехые шуһа мяхаараа мэдэрдэг байхаар хүмүүжүүлэгдэһэн эдир хүбүүд, басагад хэзээдэшье хуули буса ябадал, хуурмаг ааша гаргахагүйл. Би энэ хэлэгшэдээ этигэн баталха дүүрэн үндэһэтэйб. Юуб гэхэдэ, алтан дэлхэй дээрэ аяар 88 наһа хүрэтэрөө олохон юумэ үзөөб, элдэб наһанай, элдэб һургаалтай хүнүүдээр уулзаха, ушарха хэрэгүүд гараа һааб даа. Тиихэдээ тэдэнэй зан абариие, үйлэ ябадалые шэнжэн адаглахадаа, досоогоо иимэл тобшолол хэһэн байнаб.

КПСС-эй ЦК-гай ноябриин (1982 он) Пленум дээрэ үгэ хэлэхэ зуураа, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Ю. В. Андропов иигэжэ тэмдэглэһэн байна: «Партийна, гүрэнэй ба ажалай журам хазагайруулһан али бүхы ябадалнуудые усадхахын түлөө шанга тэмсэл ябуулха шухала».

Эдэ үгэнүүд гүн удхатайл! Сэхэ сэбэр сэдьхэлтэй, Эхэ орондоо үнэн сэхэ, тэрэнэйнгээ али бүхы баялигуудые арьбадхахын түлөө эсэшэ сусашагүй эрмэлзэлтэй үетэниие хүмүүжүүлхэ һурган гаргаха зорилготой хүнүүдтэшье эдэ үгэнүүд сэхэ хабаатай гэжэ ойлгоноб.

Тиимэһээнь лэ гансашье түрэлхид бэшэ, харин хүмүүжүүлэгшэд, багшанар һурагшадай жаяг заршамда, гурим журамда онсо анхаралаа хандуулжа эхилхэ бээз гэжэ найдагдана. Мүнөө үедэ зарим һургуулинуудта энэ хэрэг һуларшанхай. Зарим ушарта һурагшад хамтаржа архишье ууна, тамхишье татана, бусадшье хуули буса ябадалнуудые гаргана.

Эндэһээл тобшолходо, ажалай журам үшөө һургуулиһаа эхитэй гэжэ хэлээ һаа, ехэ алдуу болохогүй гээшэ ха. Эртээнһээл, эхин классуудһаа журам сахилгада ерээдүйн үетэниие дадхаял, гэр бүлэдэнь хара багаһаань ажалда дүршүүлхэ, ажалай амтые танюулхаяа оролдоёл гэжэ түрэлхид, багшанар, хүмүүжүүлэгшэдые уряалха байнаб. Иимэл зорилго манай хүгжэлтын нэгэ шатада Коммунис партимнай табина бшуу.

Сэдьхэлээр сэбэр, арюун һайхан хүсэл эрмэлзэлтэй, гүн бодолтой, хүндэмүүшэ, али бүхы талаараа хүгжэнги залуу үетэн лэ манай гэрэлтэ һайхан ерээдүйе — коммунизм зохёон байгуулха ха юм.

РЕДАКЦИҺАА: хуушанай коммунист Шагдаржап Цывановай хөөрөөн эдир үетэниие балшар багаһаань хүмүүжүүлгэдэ гол түлэб зорюулагданхай. Нүгөө талаһаа, КПСС-эй ЦК-гай ноябриин (1982 он) Пленум дээрэ журам шангадхаха хэрэг онсо анхарагдаа гээшэ ааб даа. Эдэ асуудалнууднай хоорондоо нягта холбоотой юм. Тиимэһээнь уншагшаднай ерээдүйн үетэниие балшар багаһаань хүмүүжүүлгын асуудал тушаа манда һанамжаяа бэшэжэ эльгээхэ, һонирхолтой жэшээнүүдые үндэһэлэн, һургаал боломоор зүйлнүүд тухай хөөрэхэ аабза гэжэ хүлеэнэбди.

Цыдып ЦЫРЕНДОРЖИЕВ

УЯНГАТА ШҮЛЭГҮҮД

ХЭШЭЭЛ

Хэшээл болоно
Хэшээл болоно мүшэд
тухай.

Хэзээб үни
Хэнзэлэн унтараа һолир
тухай..

Аяар тэрэ
Ая олон модоной зайда
Аятай гэрэлээ
Сасажал байгаа ранууд
тухай..

Багшамнай
Баян һаналаа дэлгээн
манда

Байгаагүй гү,
Байһан юм гү дэлхэйнүүд
тухай,

Хөөрэжэл байна —
Хөөрхы, юрэдөө, мэдэнэ,
ха гү,—

Мүшэд тухай
Мүнөө бидэнэй
һонирхоогүй тухай?
Газаа хабар.
Ганганан мүнөө галууд
бусаа.

Гүлгэлэн сэсэглээ
Гүн дэлхэйн ногоон далай.
Гүлмэр зүрхэнүүд
Гүнзэгы мэдэлэй охиндо
һогтоо.

Мэдэрэл соогоол
Мэргэн бодолой амтынь
алдаа.
Тиихэдэнь, юрэдөө,
Иимэ хөөрөөн хэрэгтэй
аал даа,

Инаг дуранай
Ирагуу дуунай хабар ер[...]
Агуу мэдэрэл
Аргагүйгөөр зүгнэн
сохи[...]

Арюун сэлмэг
Амраг залуу зүрхэнүү[...]
шорто[...]

Мэдэнэгүйл даа
Манай залуу зүрхэн үше[...]
Мүшэн-замбиин
Мүнхэ дэлхэйн холбоо[...]
тух[...]

Омог багшын
Онтохон мэтэ хөөрөөн
соо[...]

Онгилон оломоор
Одоош хүсэтэй һаналну[...]
тухай[...]

Яахаб даа теэд,
Ябажал байгаа сагай [...]

Газар дээрэ
Гараһаар шиидхэхэ
хэрэгүүд ол[...]

Гансал һүүлдэ
Ганганан ниидэһэн
галуудай абяан соо,
Һанагдан ерэхэл
Һаншаг сагаан багшые
хөөрө[...]

Тэрэнэй харасын
Тэрэ холын гүн сооһо[...]
Гэрэлтэн гараһан
Гунигай дүлэтэ галха[...]

ҺАЙХАН ҺҮНИ

Манан соогуур
Марян гараад һарахан,
Манай дээгүүр
Малагар духаа уршылган,
Мэнэ, мэнэ
Мүнгэн гааһаа гаргажа,
Сэгээн утаа
Сэнгүү гоёор бааюулжа,
Үльгэр туужа
Үлхэн хөөрэхэ гэһэндэл,
Үндэр замбиин
Гүн сооһоо миһэрнэл..

Һайхан һүни!
Һарүул, сэлмэг онтохон
шэнги.
Һанаан, бодол харанхы
сооһоо
Һанагдан ерэжэ, һагшуур
мэтээр,
Һайхан бодол шэлэн
абажа,
Зүгөөр баян
Зүүдэн манда үзэгдэдэг
бэзэ?

Һайхан һүни!
Һарүул зула —
Һара шиниин газаршан
Иимэл һүни
Ирагуу дуугаар дуудажа,
Инаг хоёрые

Идхан залана тала [...]
Дуран тухай
Дуулим огсомоор
һануул[...]

Далдагүйгөөр
Дадан хүхижэ хоюула[...]
Эдлэн жаргахынь
Эгээл мүнөө үреэнэ бэ[...]

Һайхан һүни!
Барга харанхын
Баян дэлгэр, һайхан [...]
Шинниил хаһаар
Шинидэн баһа ундалж[...]
Шэлдэг зүрхэнүүд
Шэмэг дураяа олоно.
Омог дорюун
Огсом мэдэлээр далиж[...]
Амн наһанай
Амнсхаал шэнээр түр[...]
Һайхан һүни!
Һайн бодолой арюухан[...]

Аалин хаһадаш
Амаран һуужа,
Аажам хон жэн
Амталан үзэжэ,
Сэдьхэл зүрхэн
Сэнгэн амарна,
Сэлмэг шүлэгүүд
Сэсэглэн ерэнэ...
Һайхан һүни!

ХҮН ЛЭ ШАДАДАГ

Хүрихэн зүрхэ
Хүдхэ үгөөр хадхажа,
Хүйтэн гунигай
Хүдэр һабараар бажуужа,
Хүн гансал шададаг.

Һайхан бодол
Һэнгэргүйгөөр тараажа,
Һалан үгөөр
Һэнэггүйгөөр гасаалжа,
Хүн гансал шададаг.

Шашаг үгын
Шаляан соогуур обто[...]
Шарха дээрэ
Шарха нэмээн һэнд[...]
Шүдхэр абаг!
Хүн гансал шададаг.

Тиимэ хадань.
Тиимэл хадань, юунд[...]
Тэнэг үгэ
Тэнэһэн зандааб түб[...]

«ВИННИ-ПУХ»

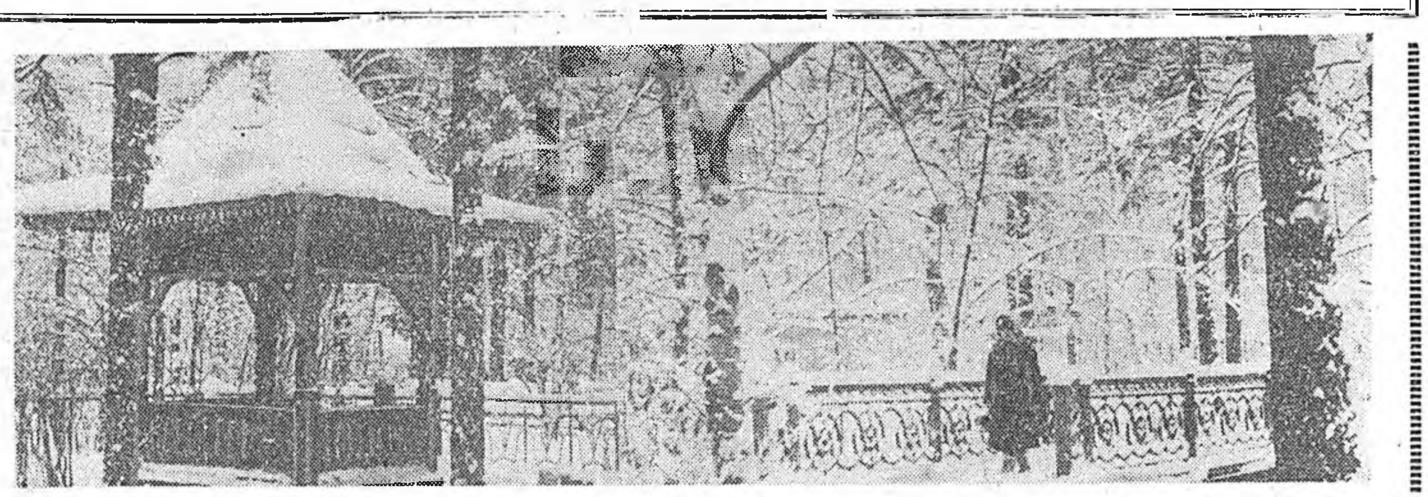
Жабар-Үбгэн Саһан-Хүүхэн хоёрой айлшалжа ерэхын урдахана Ленинэй орденто оперо болон баледэй академическэ театрта «Винни-Пух» гэжэ хүүгэдэй баледэй табигдаһан тухай уншагшаднай дуулаһан байха. Композитор Ю. Тер-Осиповой зохёоһон энэ баледые Москвагай ГИТИС-ые дүүргэхэеэ ябаһан балетмейстер В. О. Донгак найруулан табяа. Энэ нүхэрнай хэдэн жэлэй урдахана Улаан-Үдын хореографическа училищиие дүүргэжэ гараһан юм. Тиигээд өөрынгөө дипломно хүдэлмэриие хэхэдээ, түрэл училищидаа ерэжэ, эдир һурагшадай хүсөөр «Винни-Пухые» найруулан табиба бшуу. Залуу балетмейстерэй дипломно хүдэлмэриин табигдаха хэрэгтэ СССР-эй арадай артистка, РСФСР-эй Гүрэнэй шангай лауреат, училищиин уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ Л. П. Сахьянова ехээр туһалаа.

Энеэдэтэй хүхюухэн Винни-Пухай рольдо нэгэдэхи болон хоёрдохи курсын һурагшад Баатар Аюшеев, Саша Хабитуев гэгшэд бэрхээр наадаба. Тиихэдэ Дима Брыков, Денис Мочалов, Сталина Андреева, Инна Жвания (Туулай), Лариса Цырендоржиева (Пятачок), Майя Мусаева, Люда Цветкова (Бэгсэргэ) гэгшэд мүн лэ бэрхээр наадаа.

Нүрэ-нүсхэгэрхэн Винни-Пухай ушаралта ябадалай хойноһоо эдир харагшад алдангүй ажаглана. Эдир артистнууд — Баатар Саша хоёр баабгайн хүбүүхэнэй энеэдэтэй образые зохидоор байгуулжа шадаа. Тиихэдэ шара шантагархан хамартай Поршоонхо Винни-Пухай хойноһоо дахалдан энеэдэтэйгээр хатаржа, баһал эдир харагшадые хүхеэнэ. Лариса уян хүнгөөр хатаржа, шантагархан хамарта поршоонхын зохидхон образ гаргана. Мүн бэлтэгэр нюдэтэй Бэгсэргэ баһал эдир харагшадай зүрхэндэ хадуугдаһан байха.

Богонихоншье һаа, гүнзэгы удхатай энэ балет Улаан-Үдын үхибүүдтэ зохидхон бэлэг болоо.

А. КУЗНЕЦОВА.

Эльбэ шэдиеэ
Элбэгээр сасан,
Жабар-Үбгэн
Жабарлан ерээ.
Сахир сагаан
Сарюун дайдаар
Зэд хонхоёо
Зэдэлүүлэн ерээ.

Н. БУРМАКИНАЙ
фотоэтюд.

ХАЙРАН ГУРИЛ...

ШОГ РАССКАЗ

Наһан соогоо машинада хүдэлжэ ябаһан Жаб жолоошон хэдэн мянган модо зай гаталаа, хэдэн олон хүн зонтой уулзаа гээшэб даа? Нэгэтэ үбэлэй богонихон үдэрэй эсэс багаар хэрэгтэй ашаагаа городой баазаһаа абаад, нютагаа бусаха һанаатай ябаа һэн. Газаа бүрхэг, саһан бударна. Дайнай һүүлэй үеын тэрэ сагай харгынуудые мүнөөнэй дардам асфальттай жэшэжэ боломоор аал?!

Оройшог боложо байгаашье һаань, нютаг тээшээ зорихоёо түхеэрбэ.

Эгээл энэ үедэ, дайнай урда тээ город руу зөөжэ ерэһэн нютагайнгаа нэгэ хүнтэй уулзаба.

— Эй, сайн байна, Жабахай! Ямар һонин хүнтэй уулзаба гээшэбиб. Машинаяа жолоодоһоор гүбди,— гэжэ тэрэ асуугаад,— орой боложо байгаашье һаань, гэр тээшээ галгюулха гээ гүш? — гээд эмнисгээнэ.

— Тиигэнэ даа,— гэбэ.

— Ямар ашаа абаад ябанабши?

— Гурилшуу юумэл даа.

— Иимэ орой болоһон хойно юундэ яараа хүмши? Манайдаа хоноод бусыш. Үглөө эртүүр бодоод, яаралгүйхэн ябана бээзэш. Манайхин эндэһээ холо бэшэхэнэ һуунабди.

— Газараа хороожо ябаһамни дээрэ юм бэшэ гү? Ойротоошье һаа, өөрынгөө ноохойдо аятай бэшэ гү,— гэнэ.

— Яаража ябаһаар дараа гэгшэ бэлэй. Шэнэ саһанай һүүлээр шуурган буухань ха,— гэбэ урдаһаань.

Үнэхөөрөөшье хоноод ябахада яаха һэм. Харгы холо, тиихэдэ үшөө энэ саһа бордоһон... Хүр саһанда һуужа, хээрэ хоноходоошье болохоб гэһэн бодол толгойдонь тэрэ зуура ороо һэн.

Нютагай хүнтэй сугтаа машинадаа һуугаад, гэртэнь хүрэжэ ерэбэд. Машинаяа газаань оруулба. Тэндэнь зуудаг Барда нохой һүреөтэйгөөр собхорон дэбхэрэн, бабаран хусана. Эзэниинь гэртээ ороходоо, тэрэнээ уяанһаань табиба.

— Яаралгүй амархадаш болохо,— гээд, айлшанайнгаа ээм мүрые шоггойгоор альгадасагааба.

Үндэр хашаа соо зуудаг нохой харуултайгаар машинаа табижархёод, дулаан гэртэ амарха болоһон жолоошоной досоо амар амгалан даа...

Эдеэлээд, угаалаад, дулаан унтарида орожо, танилтайгаа хөөрэлдэжэ байһаар, нойрой бүхэдэ диилдээ һааб даа.

Үглөөгүүр эртэхэн бодожо газаа гараба. Гал түлижэ машинаяа халаана. Кузов дээрэхи бараагаа харахадань, брезент доро һоонь нэгэ мэшээг үгы болоһон хэбэртэйгээр үзэгдэбэ. Теэд энээн тухай гэрэй эзэндэ дуулгахаяа аягүйрхөө. Тэрэ зуура «тэдэнэйдэ хонохонь тиимэшэг агша даа» гэжэ нютагаархидайнь хэлсэдэг үгэнүүд шэхэндэнь соностоходол гэбэл даа.

Гэртэ орожо ерэхэдэнь, стол дээрэ халуун эдеэн табяатай байгаа һэн.

— Зай, һужа сайлая,—гэбэ гэрэй эзэн,— хамаг юумэшни байрадаа бэзэ?

— Хаана, орошохо һэм даа. Гурил талханшуушье һаа, барилгада хэрэгтэй цемент хэн абаха һэм,— гэбэ ха.

— Юу?.. Цемент юм гү тэрэш? Ай, халагни, юугээ хэлэнэш, хайран хамаг гурилни,— гэжэ тэрэ хүйхэрынь ама алдан хэлээд, хүндөөр һанаа алдаба.

...Ушарынь хадаа танил хүйхэрынь айлшанайнгаа унтажа байхада, ашаатай цементые һүниин харанхыда гурил гэжэ һанаад, нэгэ мэшээгынь машина дээрэһээ буулгаһаар, сүшээгтэй гурил соогоо бушуухан адхажа, холин худхажархиһан байгаа...

Г. БАДМАЕВ.

БУДАМШУУ

«АБАХА ЭЗЭНИИНЬ ОЛДОХО

Һаяхан би Улаан-Үдын дэлгүүр дээгүүр гэхэ гү, али боро юрьсэнэй хөөрэлдөөгөөр хэлэбэл, борхоолхоор ябааб. Одоо даа, тэндэ юун үгыб даа! Хүнэй нюдэнһөө ондоо юумэн хуу худалдагдана.

Иишэ-тиишээ хултаганаһан хулганын нюдэндэл нюдэтэй нэгэ эхэнэр ерээд:

— Нүхэржөөн! Американ джинсэ хэрэгтэй гү? —гэжэ шэбэнэн һагад асууба. Би дурадхаһан барааень зорюута үзэбэб. Сүүмхэ сооһоо нэгэ үмдэ гаргаба. Саананьүшөө бии хэбэртэй. «Американ» үмдэниинь уран эхэнэрэйл оёһон хэбэртэй. Яһала гоёор бүтээһэн байба. Теэд ярлагуудынь — хуу хэмэл. Сэнгынь гашуухан даа, хоёр зуун солхооб!

— Тамнай өөрынгөө бүтээһэн эдлэлые американ болгоод худалдаха һанаатай ябана гүт? — гэхэлээрни, «американска» джинсээ хамхум сүүмхэ руугаа шэхээд, исалжа байһан зон соогуур үгы болошобо.

— Халтар хара үнэгэн заха хэрэгтэй гү? — гээд, эрэ хоолой асууба. Урдаһаань хараад, малгай дороо үһэмни үрзыхэдэл гэбэ. Тэрэ хүн хадуухын аргагүй. нюуртай байгаа: нюдэгүй гэхэдэ, нюдэтэй хэбэртэй, хамаргүй гэхэдэ. хамартайшуу, уралайнь орондо нариихан зурлаа.

— Ямар арһан гэнэт?— гэжэ асуубаб. Тэрэмни долёобор хургаараа даллаад, зонһоо хажуу тээшэмни абаашаад, бага-ехэ — элдэб хэмжүүрэй хорёод арһа гаргаба. Мүнгэтэжэ эхилһэн һорьмойтой арһа хараад:

— Өөһэдынтнай тэжээһэн үнэгэнүүд гээшэ гү? — гэжэ һонирхобоб.

— Тсс! — гэжэ нюургүй наймаашан хургаа ёдойлгобо. — Ааляар! Ан тэжээхэ гээшэшни хорюултай болоо хаям.

— Үшөө бии алтай?

— Юун бии гэжэ?

— Халтар хара үнэгэд!

Нюургүй наймаашан намайе һэжэглэнгеэр хараад, бушуухан арһануудаа хуряаһаар, уһа руу ороһон загаһан шэнги, баһал зон соогуур үгы болошобо.

Нэгэ эхэнэр 70 түхэригэй сабхида 150 түхэриг эрижэ ябаба. Өөрөө һайн сабхи үмдэнхэй.

— Энэ сабхитнай 70 солхообой байна бэшэ аал? — гэхэтэйм адли:

— Абахагүй аад, юуень үзөөбши? Абаха эзэниинь олдохо даа. һанаагаа бү зобо. Аса наашань сабхиием! —гээд, сабхияа гарһаам һуга татажа абаһаар, баһал олон соогуур худхараад, харагдахаа болишолой.

Улаан-Үдын дэлгүүр. Түрэл хотымнай нэгэ шэгшэг. Зүгөөр эндэ аралжаа наймаашад, арбан шарбуунсын эд бараа худалдажа абаад, 3—4 дахин үнэтэйгөөр наймаалжа, баршиа олохоёо һэдэдэг этэгээдүүд суглардаг юм байна гэжэ ойлгооб. Зарим хоморой эд бараа хайшаншьеб гээд олоор абаад, тэдэнээ хэдэн дабхар сэнгээр худалдана. Хэдышье зүрхэсөө һаа, хашаланда ороходоо, тэдэниинень үнэтэйгөөр худалдажа абаха баатай хүнүүд олдоно ха юм.

Тиихэдэ моодын хойно нюдэ балай гүйдэг за[...] шуул эхэ, эсэгынгээ бүх[...] лингые борхоолхо дэ[...] үридэг хэбэртэй!

Үри хүүгэдээ зорго[...] табиһан эхэ, эсэгэнэр[...] иигэжэ асууха дуран [...] нэ:

— Өөһэдөө моодын һоһоо иигэжэ гүйлдэхэ [...] тай һэн гүт?!.

Улаан-Үдымнай ми[...] ниитын эмхи зургаануу[...] зон аралжаа наймааш[...] хара хэрэгүүдые х[...] доро абаха гэжэ орол[...] Гэбэшье тэрэ хүдэлм[...] үшөөл шангадхажа, а[...] зоной мүнгые аралжаа[...] маанай ашаар тонедог[...] гээдүүдэй гар хүлыень [...] дахаар болоо бэшэ гү[...] мэ хуули буса ябадалтай[...] са тусхай албатан бэш[...] риин хүн бүхэн тэмсэхэ[...] гатай.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда.

Варшавска Договорто ородог гүрэнүүдэй Политическэ Деклараци. «Республикын ажалай эршэ» — суглуулбари. ТАСС-ай шэнэ һонин.

Хоёрдохи хуудаһанда.

Варшавска Договорто ородог гүрэнүүдэй Политическэ Деклараци. (Түгэсхэл). Хилын саана.

Гурбадахи хуудаһанда.

«Нэгэ һанал бодол, ажал хэрэгүүд» — «Правдын Пресс-бюрогой материал.

Дүрбэдэхи хуудаһанда.

«Субботын үдэрэй галхан».

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55—Дамжуулгын программа. 9.00—«Время». 9.35—Үглөөнэй гимнастика. 9.50—Физкультурнигуудта заабаринууд. 10.00—«Таанадта, түрэлхид!». 10.30 — «Спортлотогой» 2-дохи тираж. 10.40—Арадай хатарай гүрэнэй ансамблиин студи-һургуулиин дүүргэгшэдэй концерт. Уран һайханай хүтэлбэрилэгшэнь СССР-эй арадай артист И. Моисеев.

Улаан-Үдэ. 11.25—Шэнэ һонин (буряадаар). 11.35 — «Талын галнууд»—тележурнал (буряадаар). 12.15 — «Зүүн Сибирь»—киножурнал.

Москва. 12.25—«Поэзи». Ярослав Смеляков. 13.05—Кремлиин Съездүүдэй ордондо шэнэ жэлэй елкын найндэр. 14.05—«Белые милли»—баримтата фильм. 14.35 —Э. Колмановскиин дуунууд. 15.30 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 15.45—«Ждите меня, острова»—уран һайханай фильм. 16.55—«Ан амитадай аймагта». 17.55—Политическэ шэнжэлэгшэ Л. А. Вознесенскиин хөөрөөн. 18.25—Фигурна һолжоролгоор СССР-эй чемпионат. Хоёр хоёроороо һолжоролго. 19.20—«Сионизм перед судом истории»—баримтата фильм. 20.30—П. И. Чайковскиин «Елбэрэй хатан» гэжэ оперотой уулзалга. ССР Союзай Ехэ театрай зүжэг. 22.00 — «Время». 22.35— «Елбэрэй хатан» гэжэ зүжэгэй үргэлжэлэл. 00.40—Шэнэ һонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 11.25—«Мүнөөнэй городуудые барилгада скульпторнууд болон архитекторнуудэй хүдэлмэри тухай». 11.55—«СССР-эй арадуудай уран бэлиг».

Улаан-Үдэ. 12.25—«Ород аялга дуунууд». 12.40 — «Дуунай хэшээл»—үхибүүдтэ хүгжэлтэ онтохон. 13.00—Үхибүүдтэ мультфильмнүүдэй программа. 14.00—«На Гранатовых островах» — уран һайханай фильм. 15.40 — «Друг наш — Индия»—баримтата фильм. 16.30—«Собеседник»—гэһэн телеклуб.

Москва. 17.00—Ф. Листын фортепьяно дээрэ наадагдаха пьесэнүүд 17.10—Львовой телевидениин студиин программа. 18.40—«Курземе»—баримтата фильм. 18.55 — «Хүгжэмтэ киоск». 19.25—Үхибүүдэй шог ёгто «Ералаш» гэжэ киножурналай хуудаһануудаар. 20.00—Чехословакиин телевид[...] эстрадно-хүгжэмтэ програ[...] 20.25—В. А. Гранат[...] дурасхаалда футболоор шүүлэй уласхоорондын [...] сөөн. Франциин ба ФР[...] суглуулагдамал команд[...] (2-дохи тайм). 21.05—[...] лан нойрсогты, багаш[...] 21.20 — Уласхоорондын [...] жэлэл. 21.35—Санын [...] тоор дэлхэйн кубок. [...] эхэнэрнүүд уриллаха [...] нэ дамжуулагдаха. 2[...] «Время». 22.35—Эрл[...] гэрүүлгын фильм 22.[...] В. А. Гранаткинай [...] хаалда футболоор эд[...] лэй уласхоорондын мүр[...] ЧССР-эй ба СССР-эй [...] дуулагдамал команд[...] (2-дохи тайм). 23.35—[...] сказ о простой вещ[...] уран һайханай фильм.

Редактор Р. Б. ГАРМ[...]

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. ЛЕНИНА. 35. редактор—2-54-54, приемная—2-54-93, зам. редактора—2-68-08, зам редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52 секретариат —2-66-76, отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-23, промышленности в строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта — 2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, информации — 2-34-05, переводов—2-54-93, писем и селькоров — 2-67-81, корректорская —2-35-95, машинное бюро—2-57-63, фотолаборатория—2-33-61, отдел объявлений — 2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР [по] делам издательств полиграфии и книжной торговли.
Н-03315. Заказ № 6. Индекс 046[...]